

T O T E U T U S :

Suojelutyöryhmä:

Kirsti Lilja, Emmi Manninen, Veli-Matti Sormunen

K I R J O I T T A J A T :

Kirsti Lilja (KL), Veikko Lilja (VL), Emmi Manninen (EM), Veli-Matti Sormunen (V-MS)

J U L K A I S I J A :

Paimensukuisen Lapinkoiran Seura ry

P I I R R O K S E T :

Laura Lilja, Kati Soikkeli

U L K O A S U :

Minna Lumirae

Alkusanat

Ajatus omasta suojeleohjelmasta syntyi 1996, kun paimensukuinen lapinkoira pääsi mukaan Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) uhanalaisiin kotieläinkantoihin. Siitä lähtien asiasta on keskusteltu ja kirjoitettu seuran tilaisuuksissa ja Reviirissä.

Vuoden 2002 hallitus perusti suojeleutyöryhmän, jonka tehtäväksi annettiin suojeleohjelman ideoiminen ja toteuttaminen.

Suojeleohjelmaan on pyritty kokoamaan lyhyesti keskeinen tieto paimensukuisesta lapinkoirasta, suojeleu periaatteet ja tavoitteet. Ohjelmassa on tuotu esiin niitä menetelmiä, joilla suljettu koirakanta voidaan säilyttää terveenä ja elinvoimaisena. Toivomme, että ohjelmasta on hyötyä kaikille niille, jotka ovat kiinnostuneita vaihtoehtoisesta, kestävän kehityksen koirankasvatuksesta.

Vihkonen on tehty sillä periaatteella, että sitä on helppo jatkossa täydentää ja kehittää edelleen. Toivomme aktiivista palautetta!

**Paimensukuisen Lapinkoiran Seura ry:n
hallitus 2002**

Talven 2003 aikana tulleiden palautteiden mukaiset korjaukset tehty. Lisää täydennystä ja ideoita jatkokehitystä varten vastaanotetaan.

**Paimensukuisen Lapinkoiran Seura ry:n
hallitus 2003**

Sisällys

K O I R A T

Kantakoirat - nimetyt, käytetyt ja kannassa säilyneet KL	5
Tilastot pentujen määrästä vuosittain, kasvattajat VL	8
Tavoitteet kannan koolle tulevaisuudessa KL	10
Menetelmät nykykannan tarkalle tilastoinnille ja elossa olevan kannan seurannalle	
V-M S, KL	10
Aitoustodistus KL	11
Geenikannan monimuotoisuuden seuraaminen kantakoirien prosenttiosuuksien avulla	12
Kantakoirat nykyisin – tilastoja pitkin ja poikin VL	12
Olemmeko kyenneet suojelemaan paimensukuista koirakantaa? VL	15
Kalikkakaulan laaja suku ja paimensukuiset VL	21

T E R V E Y S

Paimensukuisten silmät ja lonkat eli PEVISA-tulosten tarkastelua KL	25
Kannassa esiintyviä sairauksia, kasvattajakysely EM, KL	27

K Ä Y T T Ö O M I N A I S U U D E T J A L U O N N E

Säilyykö suksiajan poropaimen? KL	28
Paimensukuiset luonnetestissä KL	34
Kasvattajan valinnat KL	36

R A K E N N E , L I I K K U M I N E N J A U L K O M U O T O

Käänteinen rotumääritelmä KL	37
Katselmuksen merkitys kannan monimuotoisuuden säilyttäjänä KL	38
Jälkeläisseurannat KL	39
Paimensukuiset ja näyttelyt KL	39

S I I T O S V A L I N N A T K L

40

M U U T M E N E T E L M Ä T K A N N A N S U O J E L E M I S E K S I

Geenitutkimus VL	42
Yhteistyö MTT:n kanssa KL	42

R A T K A I S U M A L L E J A P A I M E N S U K U I S E N A S E M A S T A K E N N E L M A A I L M A S S A K L

43

P A I M E N S U K U I S E N H I S T O R I A S T A

Pitkäkarvaisesta porokoirasta paimensukuiseksi lapinkoiraksi KL	46
Suomalaisten lappalaiskoirien historiaa kaaviokuvana V-M S	49

K O I R A T

Paimensukuisten kantakoirat

Kantakoiriksi hyväksyttiin PLS:n perustamisen jälkeen ne lapinkoirat, jotka täyttivät seuraavat kriteerit:

1. Koira itse on paimenkoira tai sellaisten todistettavasti suora jälkeläinen.
2. Koira on peräisin tunnetulta pitkäaikaiselta kasvattajalta, joka on tuottanut poropaimeneksi kelvollista ainesta saamelaisen porokulttuurin parissa.
3. Koira kuuluu geenistöltään yhtenäiseen, tunnettuun paimenkoirasukuun, jossa on useita paimentyössä olleita jäseniä.

4. koiran ulkonäössä ei saa olla minkään muun rodun vaikutusta.

Neljän 90-luvulla rotuun otetun suomenlapin koiran, urosten Panu ER29966/90, Musti ER30217/90 sekä narttujen Nilla ER39575/94 ja Tjuorri SF23504/95, jälkeläiset paimensukuisten lapinkoirien kanssa on hyväksytty paimensukuisiksi kasvattajan anomuksesta pentuekohtaisesti.

Paimensukuisiksi lapinkoiriksi hyväksytään ainoastaan koirat, jotka polveutuvat sekä isänsä että emänsä puolelta näistä ja vain näistä kantakoirista.

UROKSET

Nimi	Rek.nro	Omistaja Kotipaikka	Kasvattaja Asuinkunta
RUISSE	X-22/73	Marri Penna Siuntio	Artturi Syväjärvi Ropinsalmi
TSAHPI	X-41/75	Marri Penna Siuntio	Inga Labba Kilpisjärvi
TSIERKKIS	X-1/74	Erkki Siirala Helsinki	Pekka Pääkkölä Raattama
TSALMO	X-55/78	Omistaja kasvattaja	Inga Näkkäläjärvi Inari
TSIERGGIS	X-56/78	Omistaja kasvattaja	Inga Näkkäläjärvi Inari
SF MVA NOPPE	263772/74	M. Penna Siuntio / Tuija Huhtinen, Espoo	Pekka Pääkkölä Raattama
HALLI	X-18/77	Heikki Rauhala Raattama	Joonas Ketola Karesuvanto
CURGI	X-12/75	Matti Kuivila Sodankylä	Maaret Länsman Lisma
RAIKU	X-3/72	Heikki Siirala Helsinki	T. Karjalainen Utsjoki
ROLLE	X-31/72	Eero Eira Peltovuoma	Helli Nilimaa Enontekiö
RUNNE	X-76/77	Omistaja kasvattaja	Johan Henrik Siri Koutokeino
BAWKO	X-89/79	Omistaja kasvattaja	Nils Anders Bals Koutokeino
MUSTE	X-127/78	Omistaja kasvattaja	Johan Nilsen Eira Koutokeino

K O I R A T

TSURI	X-12/79	Marri Penna Siuntio	Simon Bals Koutokeino
NALLE	X-105/76	Omistaja kasvattaja	Inga Labba Kilpisjärvi
TSAHPI	87135/77	Marri Penna Siuntio	V. Alatalo Raattama
MUSTI	X-78/76	Inga Labba Kilpisjärvi	- Kautokeino
PENNE	X-34/74	Marikki Penttilä Rajamäki	Ellen Maria Hetta-Gaup Koutokeino
SF MVA NÄSTI	5222A/73	Aimo Joro Espoo	Maire Aaltonen Helsinki
SF MVA VELHO HOLKE	387/76	E. Ihalainen Helsinki	Aila Korhonen Helsinki
VELHO HULI	4759/69	Eva Lundstén	Aila Korhonen Helsinki
POROMIEHEN PIERA		Omistaja kasvattaja	Matti Kuivila Sodankylä
POROMIEHEN TSUPO		Omistaja kasvattaja	Matti Kuivila Sodankylä
LAPIN-PEIKKO VON SENNEHÜTTE			Marja-Liisa Palervo Espoo
POROMIEHEN PONKU	X-30/74	Omistaja kasvattaja	Matti Kuivila Sodankylä
PESKI PENU	X-68/76	Heikki Rauhala Raattama	Marri Vainio Siuntio
PANU	ER29966/ 90	Anne Rantakokko Enontekiö	Anni-Marja Valkeapää Hetta
MUSTI	ER30217/ 90	Esa Kumpulainen Enontekiö	Anni-Marja Valkeapää Hetta

NARTUT

Nimi	Rek.nro	Kotipaikka	Kasvattaja Asuinkunta
PIKE	X-5/72	Aila Korhonen Helsinki	Pentti Pirttijärvi Sodankylä
TSAHPI	X-1/73	Erkki Siirala Helsinki	Pekka Pääkkölä Raattama
SF MVA CEEPU	2346H/73	Marri Penna Siuntio	Pekka Pääkkölä Raattama
TSAMMA	X-2/74	Marri Penna Siuntio	Uula Lantto Angeli
RINO	X-96/77	Marri Penna Siuntio	Inga Labba Kilpisjärvi
NIIKKU	X-135/78	Marri Penna Siuntio	Nils A. Hotti Kuttainen

K O I R A T

VELHO AVDA	293L/78	E. Ihalainen Helsinki	Aila Korhonen Helsinki
LAPIN-LIISSA VON SENNEHÜTTE	X-61/71	Marri Penna Siuntio	Marja-Liisa Palervo Espoo
LAPIN-LUKKI VON SENNEHÜTTE	107333/73	Pirkko Rygh Norja	Marja-Liisa Palervo Espoo
OPAALI VON SENNEHÜTTE	57146/73	Stenroos Halikko	Marja-Liisa Palervo Espoo
ÄIJÄNSUON PEETA	X-50/76	Omistaja kasvattaja	Elsa Siren Luhalahti
POROMIEHEN KIE- LA	X-29/74	Omistaja kasvattaja	Matti Kuivila Sodankylä
POROMIEHEN RAUNA	X-31/74	Omistaja kasvattaja	Matti Kuivila Sodankylä
ANINA	X-15/77	Omistaja kasvattaja	Pirkko Huldin Kirkkonummi
ASTA	X-29/77	Omistaja kasvattaja	Pirkko Huldin Kirkkonummi
PESKI MUNKKI	X-64/75	Omistaja kasvattaja	Marri Vainio Siuntio
PESKI EPPU	X-89/76	Omistaja kasvattaja	Marri Vainio Siuntio
PESKI RUUVI	X-145/78	Omistaja kasvattaja	Marri Vainio Siuntio
PESKI SUTI	X-95/79	Omistaja kasvattaja	Marri Vainio Siuntio
TJUORRI	SF23504/9 5	Leila Torkkeli, Vihti / Eeva Niemi, Luumäki	Herdis Gaupp Koutokeino
NILLA	ER39575/9 4	Raija Salovaara Hyrylä	Anni-Marja Valkeapää Enontekiö

2000-LUVULLE TULTAESSA paimensukuisen lapinkoiran sukutauluissa on säilynyt 28 kantakoiraa. Ne on esitetty taulukossa sivulla 13.

PLS:n hyväksymästä 48:sta kantakoirasta 12 on sellaisia, joita ei koskaan edes käytetty paimensukuisten puolella siitokseen. Jotkut ovat jatkaneet sukua ei-paimensukuisissa suomenlapinkoirissa. Joidenkin kantakoirien suvut sammuiivat alkuunsa muutamaan sukupolveen. Seuraavassa luettelo kantakoirista, joiden suku on sammunut. Suluissa oleva luku kertoo, kuinka monta sukupolvea ne ehtivät vaikuttaa paimensukuisessa kannassa.

Urokset:

Curke X001275 (3)

Velho Holke X003877/69 (4)

Nartut:

Poromiehen Kiela X002974 (4)

Äijänsuon Peeta (2)

Poromiehen Rauna X003174 (3)

Peski Ruuvi X014578 (2)

Anina SF10401K/77 (2)

Kennelit-pennut-vuodet

veikko ilija,28.12.02

Taulukosta puuttuvat X-rekisterissä olevat paimensukuiset lapinkoirat, joilla ei ole jälkeläisiä tai näyttelytulosta.

vuodet	-1973
	1974
	1975
	1976
	1977
	1978
	1979
	1980
	1981
	1982
	1983
	1984
	1985
	1986
	1987
	1988
	1989
	1990
	1991
	1992
	1993
	1994
	1995
	1996
	1997
	1998
	1999
	2000
	yt.

[illegible]

..kennelit-pennut-vuodet

vuodet	kennelaitä	pentuja
-1973	2	11
1974	3	29
1975	3	50
1976	4	73
1977	7	82
1978	5	124
1979	4	111
1980	3	101
1981	5	82
1982	3	108
1983	4	123
1984	1	106
1985	1	76
1986	4	124
1987	6	53
1988	7	72
1989	10	85
1990	8	83
1991	11	110
1992	11	122
1993	16	138
1994	15	141
1995	15	124
1996	18	168
1997	13	134
1998	16	171
1999	23	242
2000	22	208
yht.	54	3051

[illegible]

Tavoitteet kannan koolle tulevaisuudessa

Paimensukuisen lapinkoiran pentuja syntyy nykyään vähän yli 200 vuosittain. Tämä määrä on riittävä pitämään koirakantaa elinvoimaisena. Tavoitteena voisi olla 200 -300 pentua / vuosi. Suuret äkilliset vaihtelut puoleen tai toiseen eivät ole suotavia. Äkillinen lisäys voi johtaa hallitsemattomaan kasvuun, josta olisi seurauksena kannan laadun huononeminen esimerkiksi terveyden ja luonteen suhteen. Tällöin voisi olla vaikeuksia löytää paimensukuisille hyviä, koiraa arvostavia koteja.

Maatiaiskoirana paimensukuinen lapinkoirakanta on syytä säilyttää syntymämaassaan Suomessa. Jonkin verran on ollut vientiä Pohjoismaihin. Tälle on historialliset perusteet, koska kantakoirista osa on Norjan ja Ruotsin saamelaisalueilta. Viennissä on huolehdittava siitä, että eri linjojen ja kantakoirien perimä säilyy kotimaassa monipuolisena. Yksittäisiä pentuja on mennyt useihin maihin, mutta laajamittainen vienti ei ole toivottavaa.

Paimensukuisia lapinkoiria kasvatetaan pienissä kotikenneleissä. Kasvattajien omat sukulinjat, kasvatuksen tavoitteet ja mieltymykset säilyttävät luonnostaan koiramme monimuotoisuutta. Kasvattajalta toivotaan koiran historian tuntemusta ja vastuullista kasvatustyötä. Suuri ammatillinen kennel voi tehokasvatuksellaan tuottaa liikaa saman sukuisia pentuja, ja näin vinouttaa geenikannan tasapuolista säilyttämistä. Paimensukuinen ei sovi ulkokoiraksi eikä suureen kenneliin häkkikoiraksi.

MENETELMÄT NYKYKANNAN TARKALLE TILASTOINNILLE JA ELOSSA OLEVAN KANNAN SEURANNALLE

Yksittäiset jäsenet ovat pitäneet kirjaa paimensukuisista lapinkoirista monenlaisin menetelmin käsinkirjoitetuista kortistoista tietokonekantoihin.

PLS:n kotisivuilla ovat lähes kaikki paimensukuiset lapinkoirat nähtävillä Veikko Liljan **kantakoiratilastoissa**. Tilastoista puuttuvat ne X-rekisteriin rekisteröidyt paimensukuiset lapinkoirat, joilla ei ole jälkeläisiä tai jotka eivät ole käyneet näyttelyssä. Sitä päivitetään vuosittain. Siellä näkyvät koirien rekisterinumero, syntymäaika, vanhemmat, jälkeläisten lukumäärä ja kyseisen koiran kantakoiraprocentit. Nykykannan seuraamiselle Veikko Liljan kehittämä **kantakoirien prosentiosuudet** ovat hyvä työkalu. Niiden avulla voidaan seurata kannan geeniaineksien säilymistä monipuolisena.

Samoin voidaan tarkkailla harvinaisia sukulinjoja ja pyrkiä etsimään niistä koiria siitokseen. Kantakoiraprocentteja voidaan käyttää myös jonkun resessiivisesti periytyvän sairauden perinnöllisyyden jäljittämiseen.

Toivottavaa olisi, että jäsenistön käytössä olisi joku helppokäyttöinen **koirasukuohjelma**. Erittäin toimiva on esimerkiksi Ruotsin kennelliiton (Svenska Kennelklubben) *Hunddata* -ohjelma, josta saa nopeasti selville koiran suvun, sisarukset, terveystiedot ja

KOIRAT

tulokset erilaisissa kilpailuissa. Vastaaventyypisiä suomalaisia ohjelmia on tarjolla. Niihin on liitetty tietojen lisäksi mahdollisuus laskea sukusiitosprosentteja erilaisille siitosyhdistelmille

SUKUSIIITOSPROSENTIT

antavat lisätietoa yksittäisissä siitosvalinnoissa. Sukusiitos voidaan laskea esimerkiksi yhdeksältä polvelta, jolloin se on luotettava. Paimensukuisten pentueiden vuosittaiset sukusiitosprosenttien keskiarvot vaihtelevat vuosina 1992-1998 6.03 – 8.23 % välillä. Yksittäistäisten pentueiden luvut vaihtelevat 0 – 22,72 %, joten paimensukuisissa ei tuolloin ollut lainkaan ahdasta sukusiitosta. Kennelliiton sukusiitoksen suosituksen, 6.25 %, alitti 34.4 % pentueista, ja korkeimman sukusiitosprosentti keskiarvon, 8.23 % alitti 70.9 % paimensukuisista lapinkoirista. Tiedot perustuvat Veikko Liljan keräämään taulukkoon paimensukuisista lapinkoirista sekä Tommi Wiksténin tekemällä Koirasuku-ohjelmalla laskettuihin sukusiitosprosentteihin yhdeksän sukupolven päähän.

AITOUSTODISTUS

PLS on luovuttanut kasvattajan pyynnöstä pennunostajalle aitoustodistuksen eli sertifikaatin. Se todistaa koiran olevan paimensukainen lapinkoira, ja siitä ilmenee perustietojen lisäksi kyseisen koiran kantakoirien prosenttiosuudet.

Aitoustodistus on saanut suuren suosion. Nykyisin se on mahdollista saada vanhemmallekin koiralle, jos samalla luovuttaa seuran arkistoon ja käyttöön kuvia ja / tai pienen kertomuksen koirastaan. Samalla saamme koottua arvokasta tietoa koiristamme.

Lähdeaineisto ja lisätietoa:

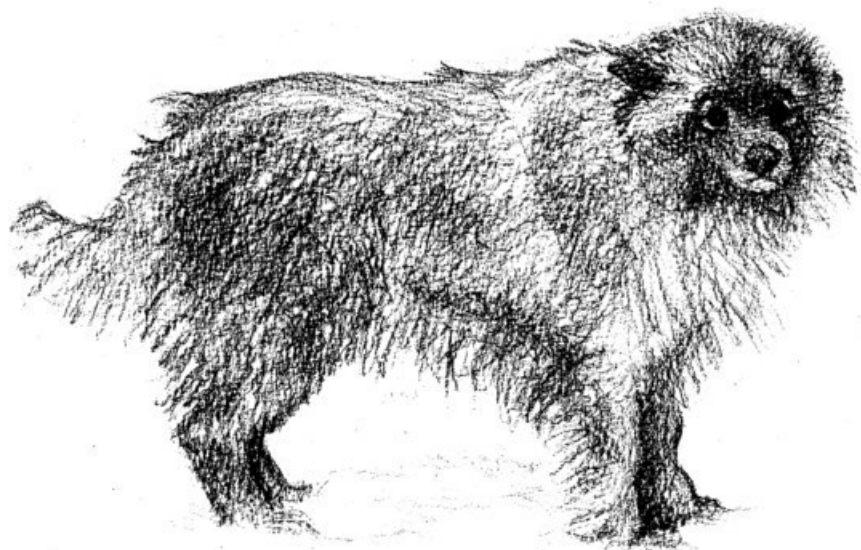
- PLS:n kotisivut <http://www.sci.fi/~pls/>
- Svenska Kennelklubben hunddata <http://kennet.skk.se/hunddata/>

KOIRAT

Kantakoirat nykyisin

– tilastoja pitkin ja poikin

NYKYKOIRIEN KANTAKOIRAPROSENTIT

Olen laskenut kaikista yksittäisistä paimensukuisista lapinkoirista kantakoiralaskelman, joka on julkistettu internetissä Paimensukuisen Lapinkoiran Seuran kotisivuilla huhtikuussa 2001.

Nyt kun kaikille paimensukuisille lapinkoirille on laskettu kantakoiraprosentit, on helppo käyttää näitä lukuja tilastollisten laskelmien lähdeaineistona ja laskea mitä erilaisimpia koirakantaa koskettavia asioita.

Näitä laskelmia voi toki sellaisenaankin käyttää etsittäessä omalle koiralle sulhasta ja ylipäänsä arvioidessa oman koiran asemaa koko paimensukuisen koirakannan joukossa, mutta ensisijaisesti kantakoiraselvitys on vastaisten

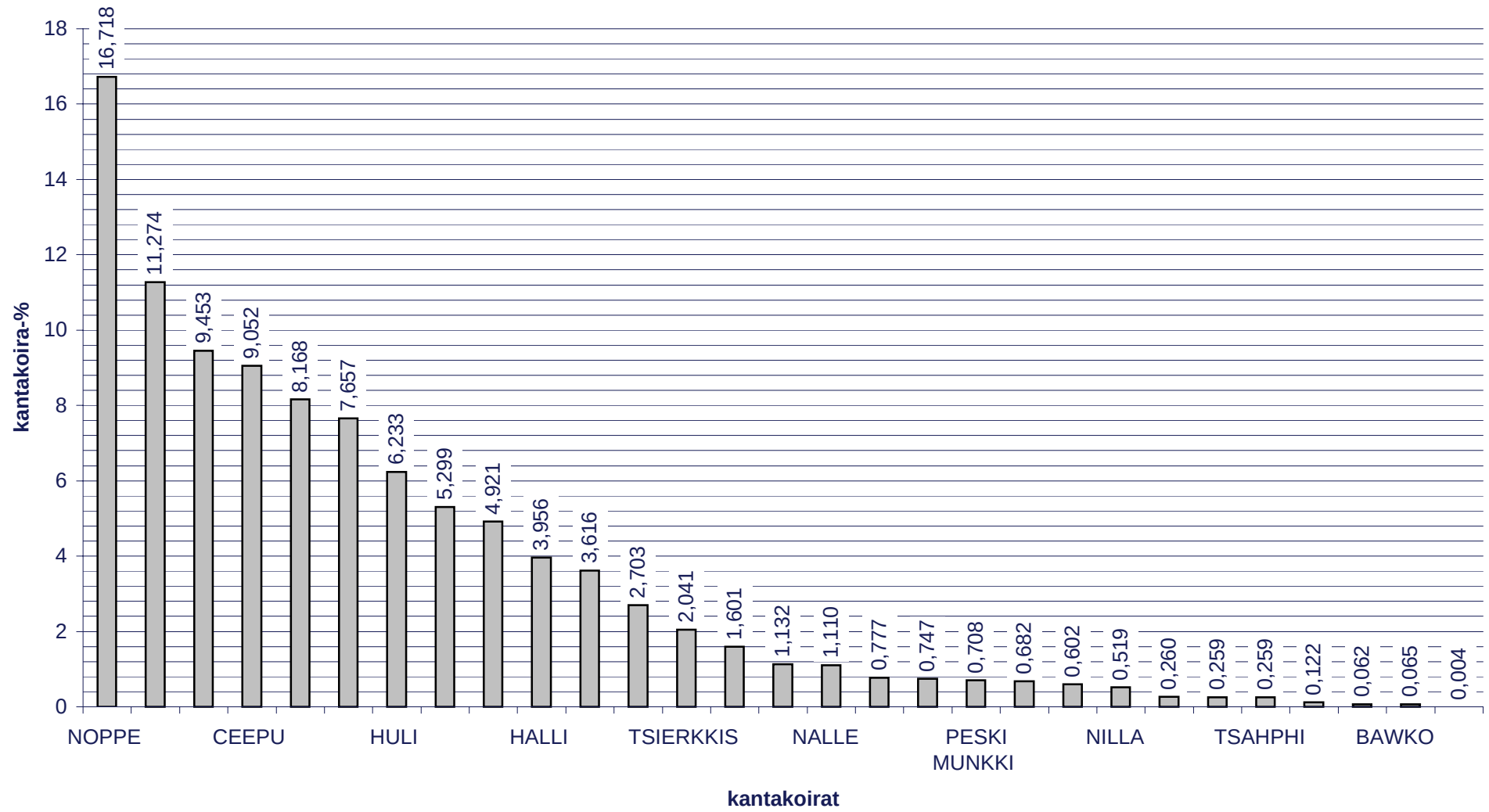
koko koirakannan identiteettiä ja kehitystä koskevan tutkimusten perusmateriaalia.

Erityisen hyvin kantakoiralaskelmat soveltuvat koko paimensukuisen lapinkoirakannan kehityksen seurantaan ja kuvaamiseen. Millainen siis on paimensukuisen lapinkoiran kehitys – onko sukuja kyetty suojelemaan?

Esitän tässä yhden kantakoiralaskelmaan perustuvan sovelluksen.

Sitä ennen kuitenkin vuoden 2001 loppuun asti päivitetty kaavakuva *Kantakoiraselvitys kaikista 10-vuotiaista ja sitä nuoremmista paimensukuisista*, sekä tähän perustuva *Kantakoirien alueellinen ryhmittely* -kaavakuva. Näin siksi, että kannattaa pitää selkeästi mielessä nykytilanne, kun haluaa selvittää miten tähän on tultu. Erittäin kiinnostavaa on eri lappalaiskoirakantojen vertailu samoin kriteerein.

Paimensukuisten kantakoiraprosentti 1990-2000

K O I R A T

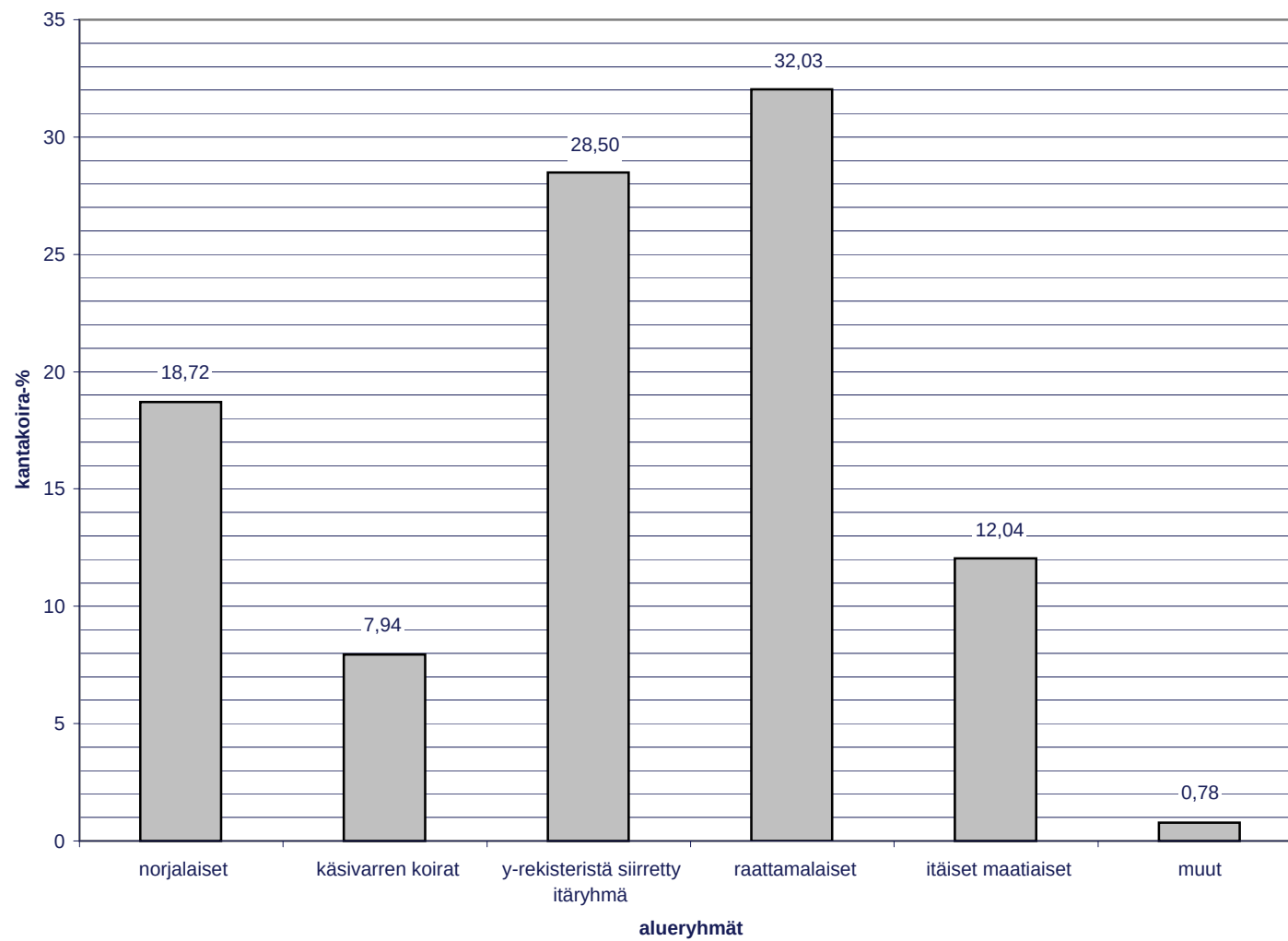
MISTÄ NYKYISTEN KOIRIEN KANTAKOIRAT OVAT LÄHTÖISIN?

Kantakoirien alueellinen ryhmittely –kaavakuvassa olen käyttänyt Aila Korhosen vuonna 2000 esittämää ryhmittelyä kantakoirasukujen syntypaikoista. Yksittäisten kantakoirien prosentit tulevat edellä esitetystä kantakoiralaskelmasta.

Raattamalaisia kantakoiria olivat **Ceeppu, Tsahpi, Noppe, Tsierkkis** ja **Halli**. Käsi

varren koiria **Ruisse, Rino, Nalle, Niikku, Pousujärven Tsahpi**, sekä 90-luvulla rotuunotetut **Musti, Panu** ja **Nilla**. Norjalaisryhmään kuuluvat **Runne, Muste, Penne, Tsurri ja Bawko, Peski Suti** (isänsä Runnen mukaan), sekä 90-luvulla rotuunotettu **Tjuorri**. Itäiset maatiaiset -ryhmään Aila Korhonen luki **Tsamman** ja **Raikun**. Tämän lisäksi hän esitti omaksi ryhmäkseen ”y-rekisteristä siirretyn itäryhmän”, johon kuuluvat **Velho Huli, Nästi, Peski Munkki, Poromiehen Ponku** ja sisarukset **Lapin-Lukki** ja **Lapin-Liisa von Sennehütte**. **Peski Penua** hän ei tässä vaiheessa osannut ryhmittää, niinpä se on saanut oman ryhmänsä ”muut”.

kantakoira-% alueittain 1991-2000

OLEMMEKO KYENNEET SUOJELEMAAN PAIMENSUKUISTA KOIRAKANTAA?

Paimensukuisen Lapinkoiran Seura on perustettu alkuperäisten, poroa paimentavasta koirakannasta periytyvien pitkäkarvaisten kanta-koirasukujen suojelua ja vaalimista varten. 90-luvusta lähtien suojelu on vauhdittunut, pentumäärät ovat kasvaneet ja sen mukana huoli siitä, että kaikki suvut säilyisivät.

Tuolloin vielä kannassa olevien kantakoirien selvittäminen ja pääsy Maatalouden Tutkimuskeskuksen (MTT) uhanalaisten kotieläinten listalle ovat mielestäni tärkeitä virstanpylväitä. Kasvattajien aatteellisuus ja taitavuus ja tahto koirakannan pitämisestä perinnöllisesti monimuotoisena näkyvät suoraan koirakannan koostumuksessa ja sen voi tilastollisesti laskea.

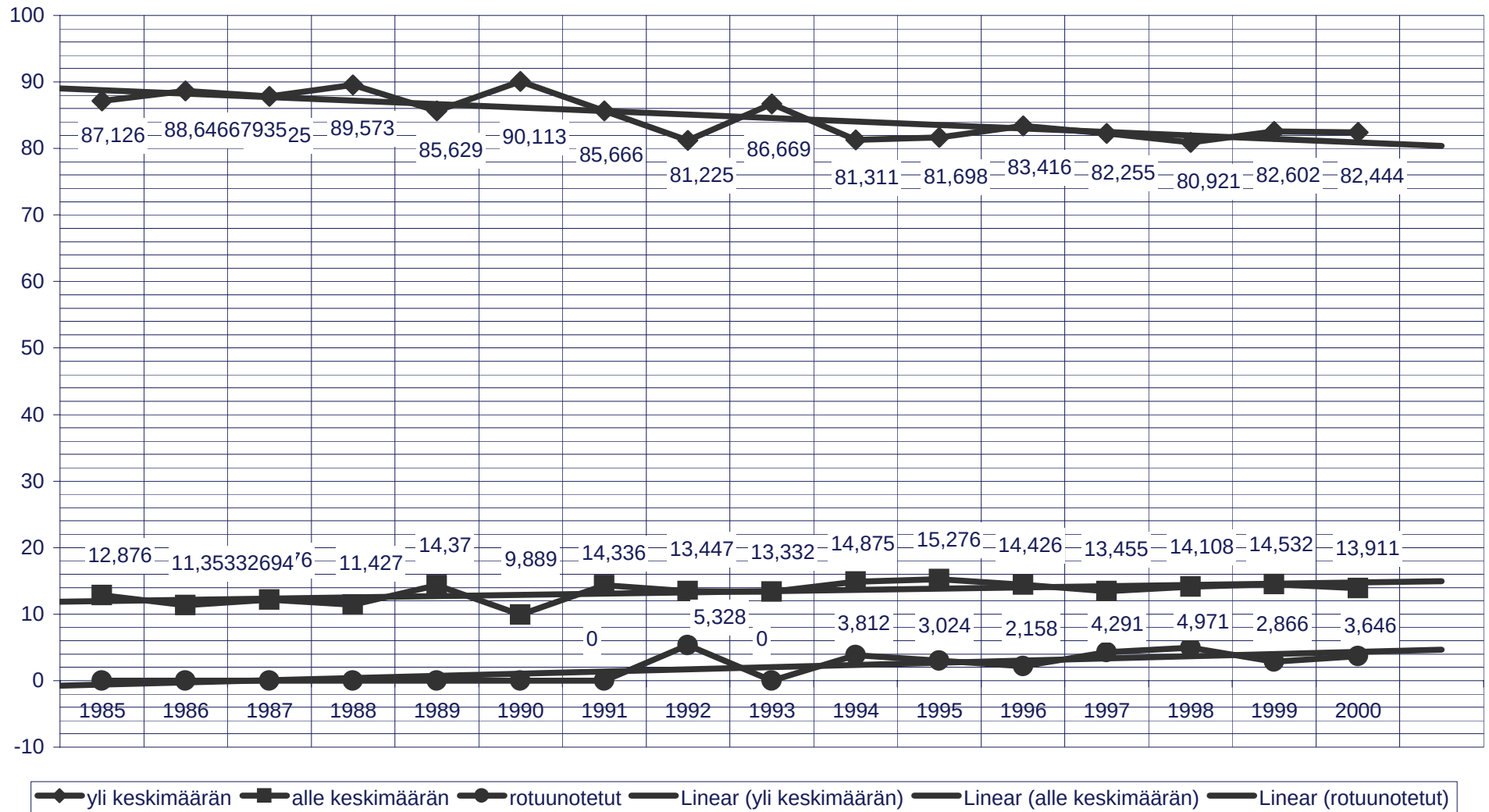
Olen laskenut aikasarjat kaikista vuosina 1985-2000 syntyneiden pentujen keskimääräisistä vuosittaisista kantakoiraprosenteista. Tämän lisäksi ko. taulukossa on laskettu ryhmittäin vuosien 1985-1992 ja vuosien 1993-2000 keskimääräiset kantakoiraprosentit ja niiden erotukset, joita vertailemalla saa karkean arvion kehityksen suunnasta.

Tarkentaakseni koirakannan kehityksen kuvausta olen tehnyt myös toisentyypisen taulukon. Jaoin siinä esiintyvät kantakoirat kolmeen ryhmään; yli keskimäärän, alle keskimäärän ja 90-luvulla rotuunotetut. Keskimäärän laskuperusteena olen käyttänyt vuosien 1985-1992 kantakoiraprosentteja. Jos keskimäärää pidettäisiin ryhmien jakoperusteena jatkuvasti, niin kaavakuva kuvaisi silloin kantakoirien sekoittumisen tasaisuutta koko kannassa, ja yli- ja alle keskimäärän viivat lähestyisivät toisiaan sekoittumisen edistyessä. Tarkoitukseni on kuvata paljon muutakin. Jaon tarkoituksena on erottaa kannassa "väkisinkin" säilyvät kantakoirasuvut häviämisuhan alaisista suvuista.. 90-luvulla rotuunotettujen erottaminen omaksi ryhmäkseen johtuu siitä, että lähellä nykyhetkeä kantaan tuodut koirat saattavat

liiallisesti käytettyinä tuottaa yllätyksen kaappaamalla liian suuren osuuden koirakannasta, ja vastaavasti olevan uhka harvinaisimpien kantakoirasukujen säilymiselle.

kantakoira-ryhmien vuosittainen kehitys 1985-2000

K O I R A T

Kaavakuvaan on merkitty kullekin ryhmälle vuosittaiset prosenttiarvot. Koska kehitystä kuvaavalla viivalla on vuosittaisia poikkeamia, jotka saattavat vaikeuttaa kehityksen suunnan arviointia (tosin tämä kaavakuva on poikkeuksellisen tasainen ja sen vuoksi jo sellaisenaan jotain kertova), olen lisännyt kullekin ryhmälle lineaarisen trendiviivan.

Kaavakuva on hyvin palkitseva. Se osoittaa myönteistä kehitystä tapahtuneen. Yli keskimäärän esiintyvät kantakoirat -ryhmän osuus koko paimensukuisessa lapinkoirakannassa on pienenemässä, alle keskimäärän -ryhmän osuus on lievässä kasvussa ja 90-luvulla ro-
tuunotettujen osuus on pysynyt kohtuudessa.

Seuraavilla sivuilla esitetään runsaimmin esiintyvien kantakoirien Runnen, Nästin ja Nopen vuosittaista esiintymistä koirakannassamme kuvaavat kaavakuvat;

Runne 1985-2000

Nästi 1985-2000

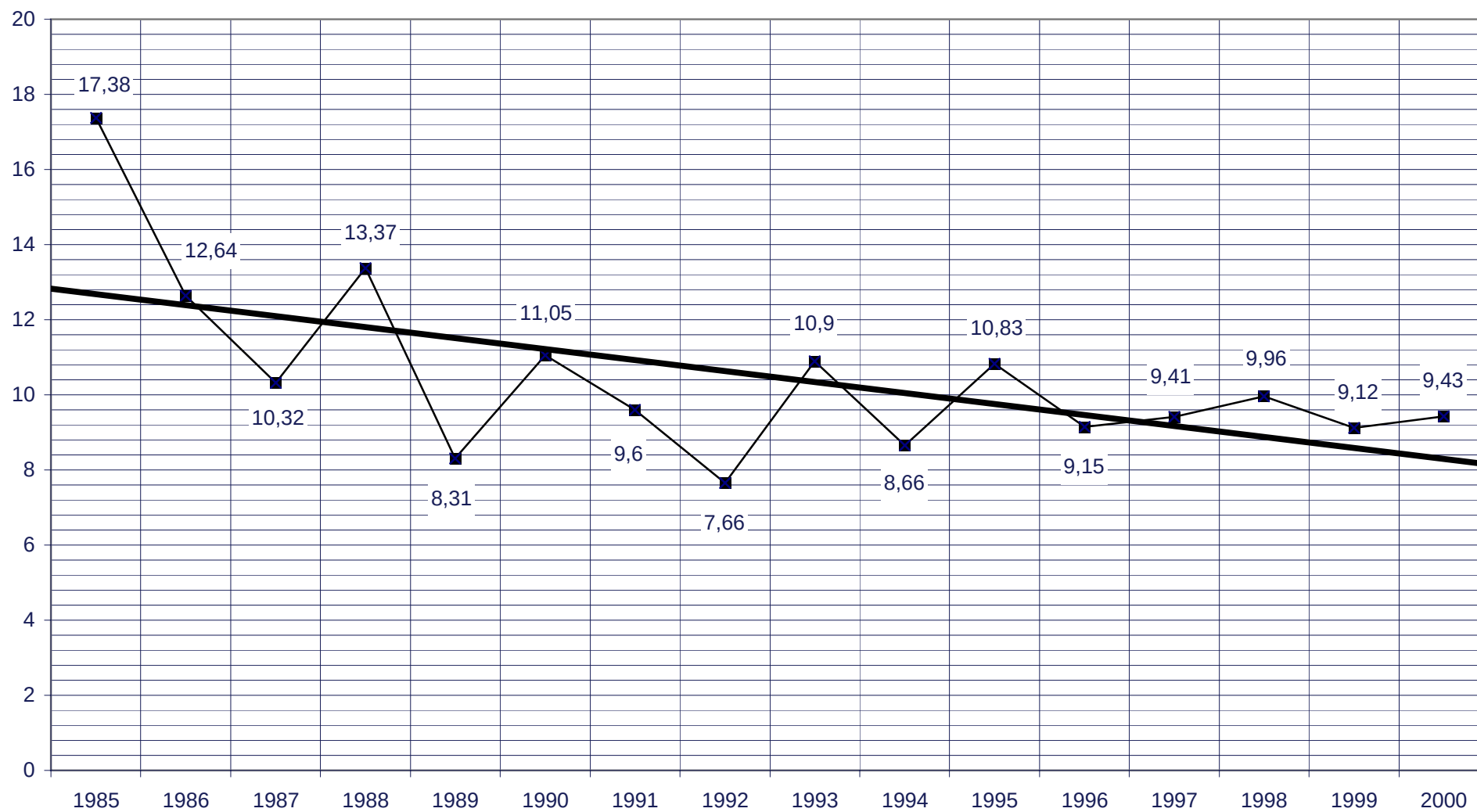
Noppe 1985-2000

ERO PAIMENSUKUISTEN JA MUIDEN SUOMENLAPINKOIRIEN VÄLILLÄ

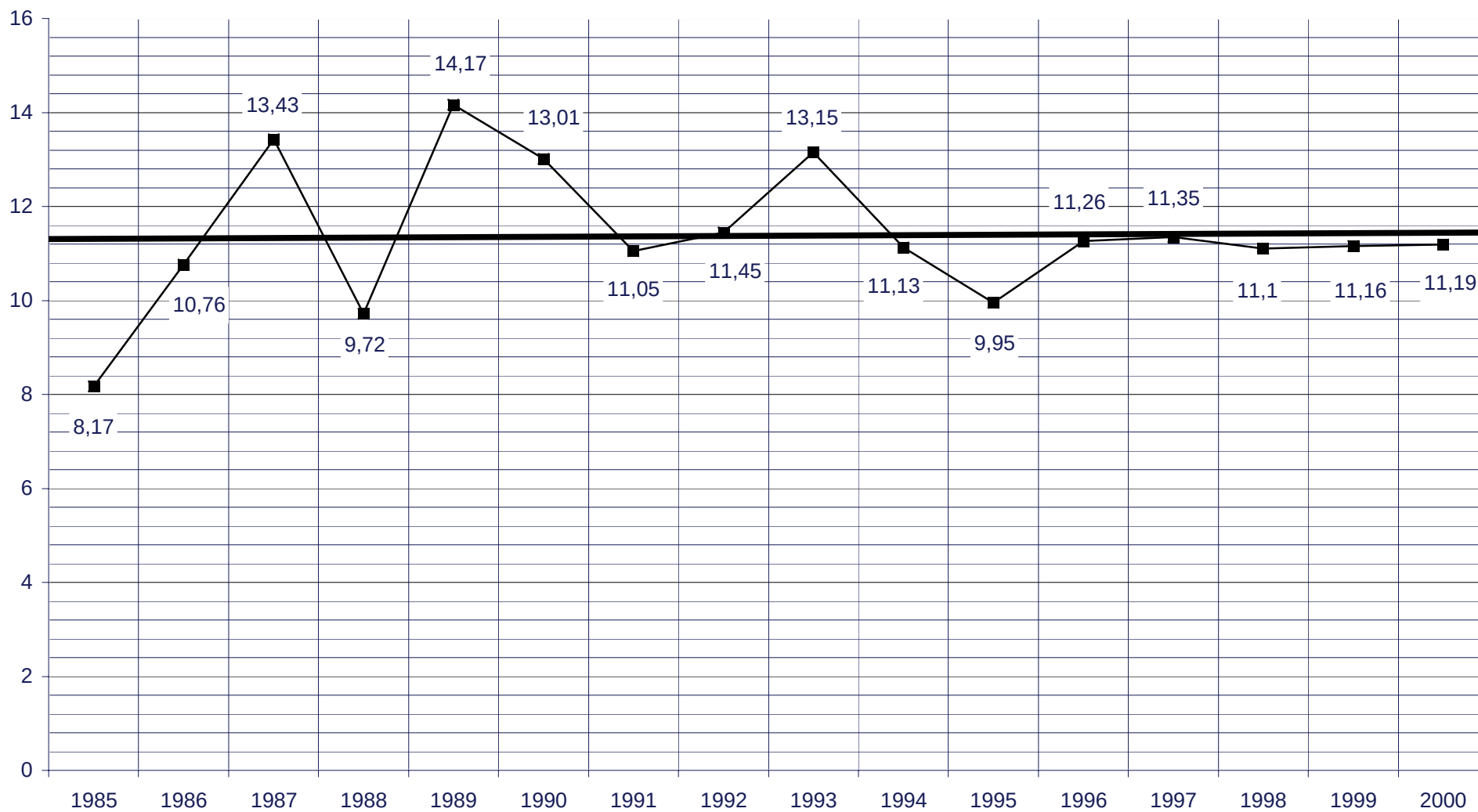
Missä määrin paimensukuiset lapinkoirat sitten eroavat muista suomenlapinkoirista? Olen laatinut myös ei-paimensukuisista kaavakuvan vuosilta 1985-2000. Havaitsemme siitä, että ne ovat rekisteritietojen perusteella selvästi erisukuisia. Sukulaisuusprosentti vuonna 2000 syntyneillä pennuilla paimensukuisten kanssa on noin 36 %.

≥ VL

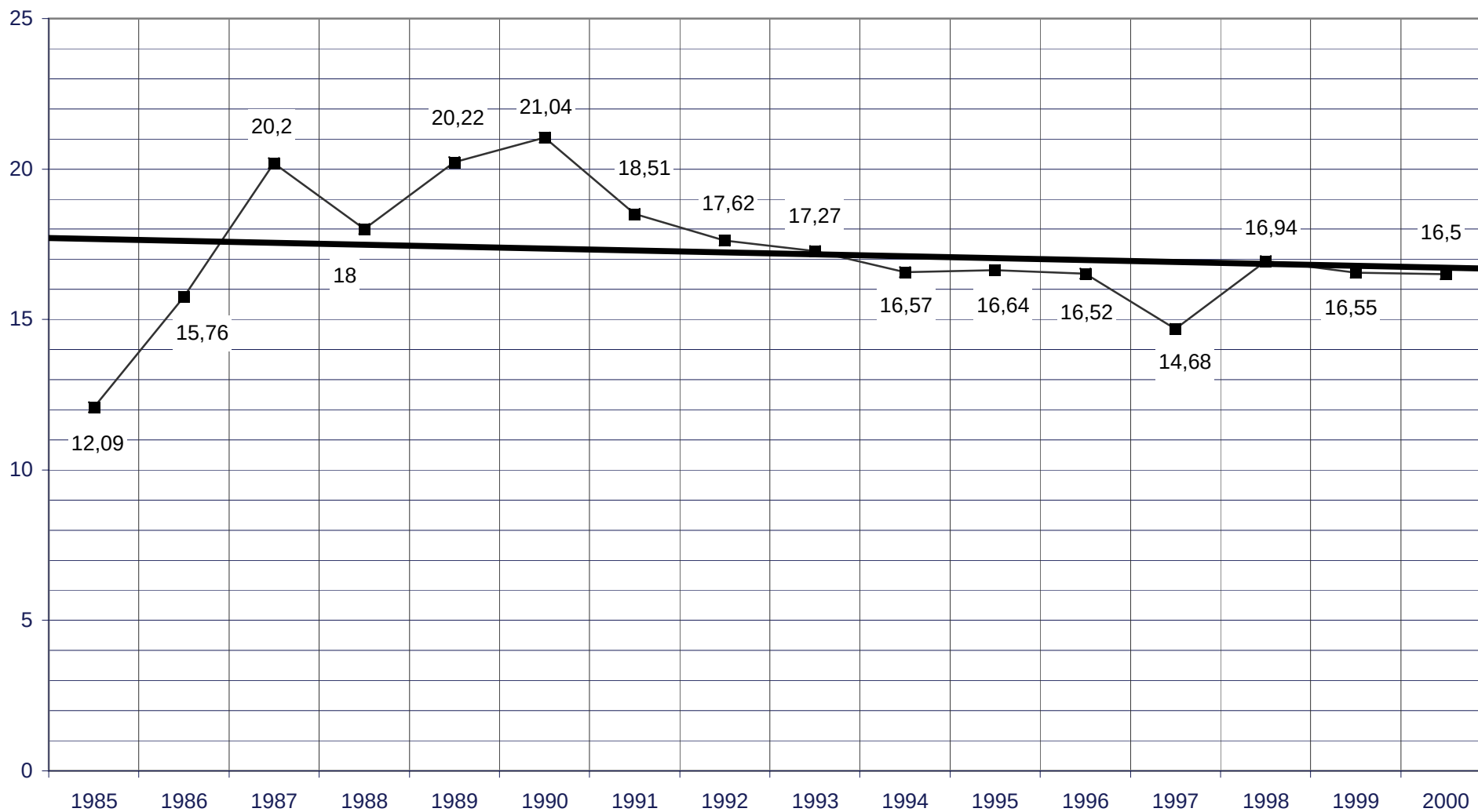
Runnen prosenttiosuus kunkin vuoden syntyneistä pennuista

Nästin prosenttiosuus vuoden syntyneistä pennuista

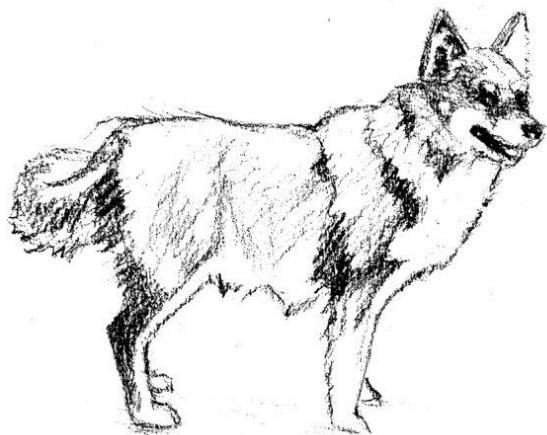

Nopen prosentiosuus kunkin vuoden syntyneistä pennuista

KOIRAT

Kalikkakaulan laaja suku ja paimensukuiset

KAKSI SUKULINJAA; PAIMENSUKUISET JA KALIKKAKAULAN SUKU

Miten verrata suomenlapinkoirarekisterin sisällä olevia koiria sukulaisuussuhteittensa perusteella? Onko olemassa sukulinjoja ja millaisia? Käytännössähän tiedämme suomenlapinkoirarekisterin sisällä olevan kaksi vahvaa linjaa; paimensukuinen lapinkoira ja Kalikkakaulan sukuiset.

Paimensukuisten erityisyys ei ole siinä, että se olisi jonkun varhaisen kantakoiran, esimerkiksi Nopen sukulinja, vaikka pitkälti niin onkin. Viisi eniten kantaan vaikuttanutta kantakoiraa muodostaa enemmän kuin puolet (54,67 %) sen kantakoiraprocentageista ja Nopen osuus yksinään on 16,7 %. Nopen ja lähes kaikkien paimensukuisten kantakoirien sukua on sekoittuneena myös Kalikkakaulan sukuun.

Paimensukuisesta lapinkoirasta on muodostunut erillinen koirakanta erityisesti sen vuoksi, että se on ollut suljettu vieraalta vaikutukselta. Paimensukuisten kasvattajat ovat visusti varoneet sekoittamasta koiraansa ei-

paimensukuisten kantakoiriin, koska eivät katso näiden täyttävän paimensukuisuuden kriteerejä.

Nytemmin ei-paimensukuisten koirien kattavin yhdistävä piirre on Kalikkakaulan leviytymisen koko suureen, noin 9000 yksilön (1999) sukuun. Toisin kuin paimensukuiset lapinkoirat, Kalikkakaulan suku on aito, yhtenäinen suku, joka muodostaa suomenlapinkoirarekisterin sisällä yhtenäisen populaation. Kalikkakaulan suvussa yli puolet (50,81 %) kantakoiraprocentageista saadaan kuudella kantakoiralla, ja Kalikkakaulan osuus yksinään on 18,4 %. Olen laatinut taulukon, jossa tätä sukua kuvataan eri näkökulmista. Olen ottanut tarkasteluuni vuodet 1985 – 1999 (tiedot saatu Lappalaiskoirat ry:n vuosikirjoista).

KAAVAKUVISSA KÄYTETTYJÄ TILASTOLLISIA KÄSITTEITÄ

1) SUKULAIUUSSPROSENTTI

tarkoittaa tässä laskelmassa sitä prosenttilukua, joka jää jäljelle, kun lasketaan paimensukuisten ja ei-paimensukuisten kantakoiraprocentageit, joko vuosittain tai joltakin määritellyltä ajalta, ja verrataan näitä toisiinsa joukko-opin käsitteellä leikkaus. Kysymyksessä on siis prosenttiluku, jossa sekä määrällisesti että laadullisesti kantakoirat ovat yhteneväiset.

2) ”KALIKKAKAULAN prosenttiosuus erikseen laskettuna”.

Ei-paimensukuisten vuosien 1991 - 2000 yhdistetystä laskelmasta on laskettu Kalikkakaulan laskennallinen prosenttiosuus. On huomattava, että vuodet 1991 - 2000 tarkoittavat noina vuosina *syntyneiden* koirien kantakoiralaskelmista tehtyä keskiarvolaskelmaa.

K O I R A T

3) *'YHTEISTEN KANTAKOIRIEN prosen tiosuus paimensukuisten kanssa'*

Tällöin on erotettu Kalikkakaulasukuun sekoittuneet, paimensukuisilla esiintyvät kantakoirat riippumatta siitä millä prosenttiosuudella ne siellä ovat.

4) *'Paimensukuisille KUULUMATTOMIEN kantakoirien prosenttiosuus'*

Näitä kantakoiria ei paimensukuisten suvussa ole lainkaan. Täytyy kuitenkin muistuttaa, että osalla näistä kantakoirista on siinä määrin selvät yhteydet alkuperäisiin poroa paimentaviin koiriin, että ne saattaisivat olla myös paimensukuisten kantakoiria, jos historia olisi toinen kuin se on. Tällaisia kantakoiria ovat Curke, Poromiehen Kiela, Rolle, Äijänsuon Peeta, Velho Holke ja Poromiehen Rauna.

LAPPALAISKOIRIEN KANTAKOIRISTA

Kantakoirien määrittäminen on tarkoituksenmukaisuuskysymys. Esittämiäni laskelmien ja koirapopulaation kehityksen seuraamisen kannalta pidän sopivana kantakoirien määrittämisen ajankohtana 10 - 12 sukupolvea taaksepäin. Olisi myös ensiarvoista, jos olisi käytettävissä tiedot kantakoirien vanhemmista ja mielellään jopa kaksi aikaisempaa sukupolvea. Tämä auttaisi kovasti kantakoirien optimaalista määrittämistä. Sen sijaan huonoin vaihtoehto on nimetä kantakoirat niistä koirista, joiden vanhempia ei ole tiedossa (silloin ikään kuin siirrämme tietämättömyyden kantakoirien sisäin). Lappalaiskoirat ovat sikäli hankalia kantakoiralaskelmien teon kannalta, että tiedossa olevat suvut ovat kovin vaihtelevan pituisia ja myöhemmin rotuunotettuja koiria on paljon, varsinkin lapinporokoiralla.

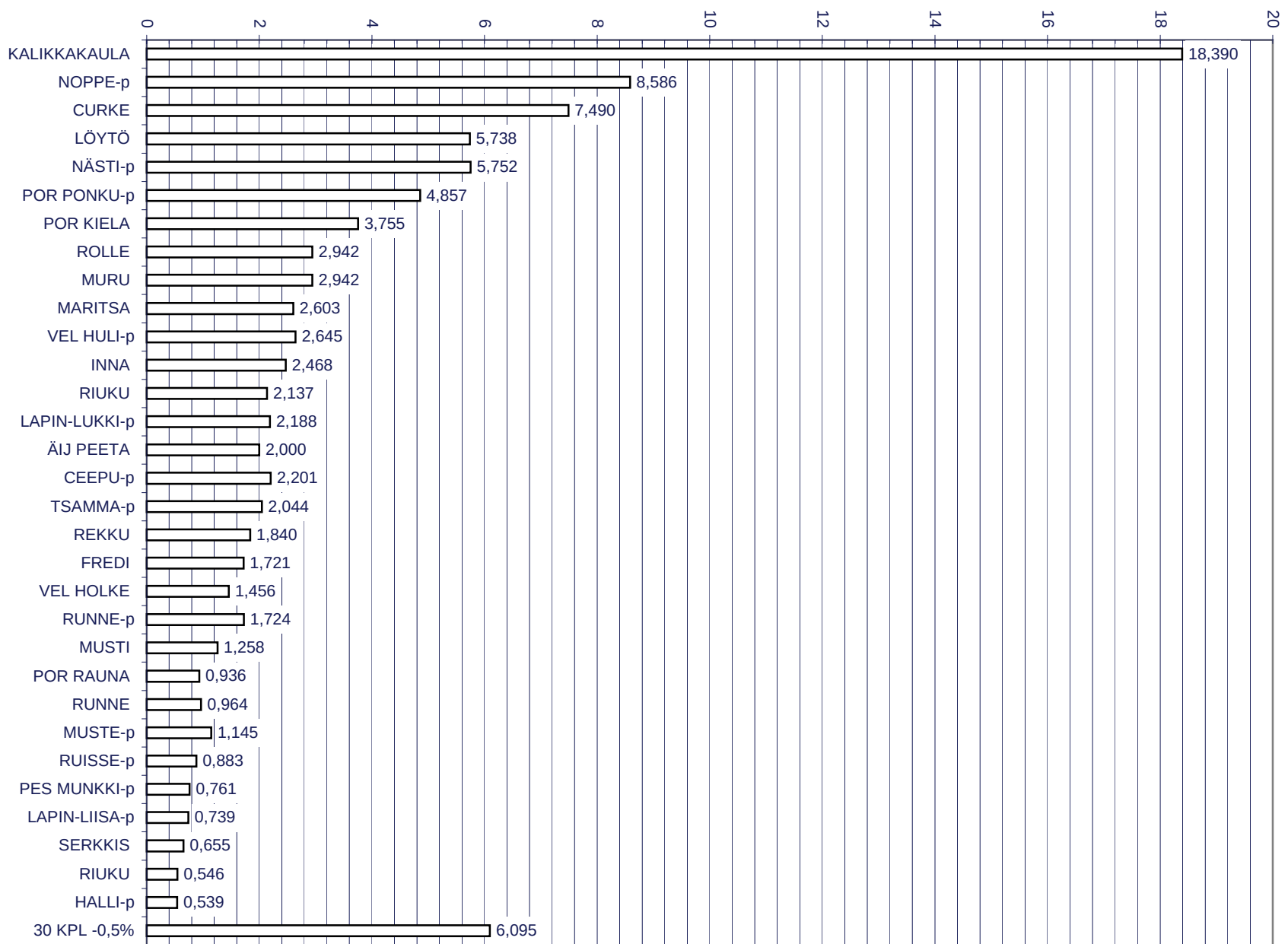
Kalikkakaula oli myös lapinporokoirien yhden pennun isä, mutta siellä suku sammui siihen, joten ainoa Kalikkakaulan lappalaisrotujen sisällä oleva kanta on edellä kuvattu suomenlapinkoirien sukulinja. Olen nyt tehnyt

kantakoiralaskelmat jokaisesta lapinporokoirasta (2019 yksilöä vuoteen 2000), paimensukuisesta lapinkoirasta (3178 yksilöä vuoteen 2001) ja nyt sitten ei-paimensukuisista (8677 yksilöä vuoteen 2000). Enemmän kuin 99,5 % ei-paimensukuisista kuuluu Kalikkakaulasukuun. Kalikkakaula puuttuu rotuunotetuilta, joiden vanhemmat eivät ole rekisterin tiedossa, ja muutama ulkomaalaisvahvistus merkitsee korkeintaan tuon 0,5 % verran. En ole tehnyt kantakoiralaskelmaa ruotsinlapinkoirasta.

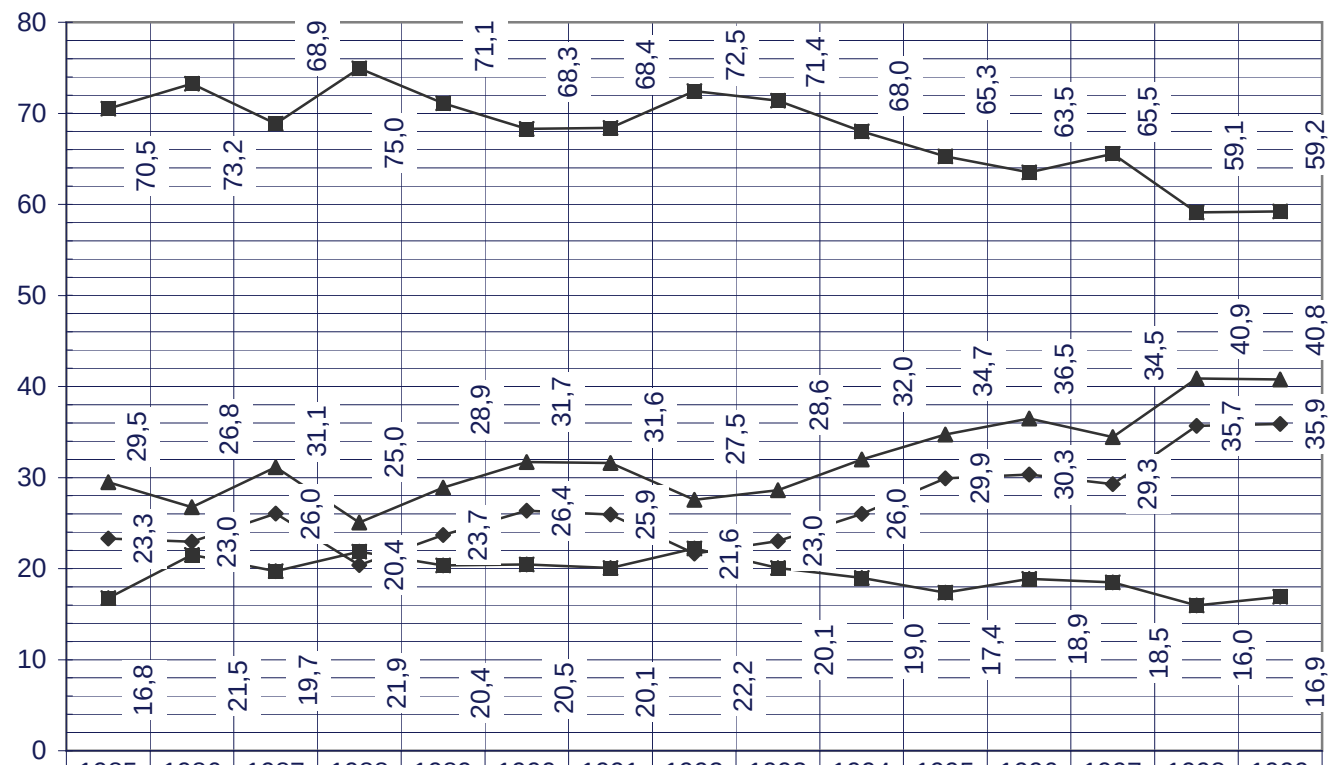
Mitä voi päätellä? Kennelliiton rekisterin tietojen perusteella lapinporokoirasta, joka vielä rekisterin alkuvaiheessa oli monien kantakoirien kautta yhteydessä suomenlapinkoiriin, on lukuisten rotuunotettujen voimin lähes kokonaan irtautunut tunnettujen sukulaisuussuhteittensa perusteella näistä. Sillä on omat kantakoiransa, eniten Menes-Lappia (14,3 %). Ei-paimensukuiset muodostavat oman ryhmänsä (Kalikkakaula 18,4 %). Tämän ryhmän sukulaisuusprosentti paimensukuisten kanssa on 30,1 % (kaikki syntyneet 1991 - 2000). Paimensukuiset muodostavat oman itsenäisen ryhmänsä sitä kautta, että sieltä puuttuu noin 70 prosenttia ei-paimensukuisten kantakoirista, mukaan lukien em. Kalikkakaula. Paimensukuisten valtakantakoirasta on Noppe (16,7 %).

≥ VL

EI-PAIMENSUKUISTEN KANTALASKELMA 1991-2000

Kalikkakaulan suvun arvoja 1985-1999

◆ SUKULAIKUUS-% paimensukuisten kanssa	23,31	22,95	26,04	20,38	23,68	26,35	25,94	21,65	23,04	26	29,92	30,34	29,27	35,69	35,88
■ KALIKKAKAULA, %-osuus erikseen laskettuna	16,76	21,5	19,7	21,87	20,37	20,46	20,06	22,23	20,08	18,99	17,37	18,87	18,48	15,97	16,9
▲ YHTEISTEN KANTAKOIRIEN %-osuus paimensukuisten kanssa	29,49	26,76	31,13	25,04	28,9	31,69	31,6	27,54	28,59	31,99	34,72	36,47	34,45	40,88	40,76
■ paimensukuisille KUULUMATTOMIEN kanta-koirien %-osuus	70,51	73,24	68,87	74,96	71,1	68,31	68,4	72,46	71,41	68,01	65,28	63,53	65,55	59,12	59,24

Paimensukuisten lapinkoirien silmät ja lonkat eli PEVISA-tulosten tarkastelua

SILMÄSAIRAUDET

PRA, etenevä verkkokalvon surkastuminen

Paimensukuisilla lapinkoirilla ei ole todettu yhtään PRA-sairasta koiraa. Silmiä on tutkittu 771 koiralta (syksyyn 2002 mennessä) eli noin neljäsosalta koko kannasta. Kaksi PRA-kantajaa on todettu. Molemmissa pentueen isä on ei-paimensukuinen.

Suomenlapinkoiria on kaikkiaan tutkittu 2602 ja PRA:ta on todettu näistä 2,27 prosentilla (Lapinkoiralehti 4/02). Kun tästä vähennetään paimensukuiset lapinkoirat, saadaan ei-paimensukuisen kannan tutkittujen koirien PRA-sairaiden prosentiksi 3,3.

Vuonna 1999 suomenlapinkoiran molemmista kannoista tehtiin erikseen vastaavat laskelmat. Silloiset PRA-prosentit olivat: kaikki suomenlapinkoirat (1587 koiraa) 2,58 %, paimensukuiset 0 %, ei-paimensukuiset noin 3,4 % (Kirsti Lilja: *Kestävän kehityksen koira*, Reviiri 3/99).

Lapinporokoirilla esiintyy PRA:ta. Vuonna 1999 oli tutkittu 170 lapinporokoiraa, joista sairaksi todettiin 2,4 %. Vuonna 2002 tutkittiin 332 koiraa, joista sairaksi todettiin 2,1 %. Vuoden 2002 aikana lapinporokoirilla on ilmennyt useampia tapauksia retinopatiaa eli verkkokalvolla tunnistamattomia muutoksia, joita parhaillaan selvitetään.

Paimensukuisten lapinkoirien kasvattajat voivat olla melko rauhallisin mielin. PRA, resessiivisesti periytyvä, jopa sokeuteen johtava silmänsairaus ei ole levinnyt kantaamme, joka on pidetty suljettuna jo 80-luvun alusta asti lukuun ottamatta neljää 1990-luvulla rotuunotettua koiraa. Myöhemmin rotuunotet-

tujen koirien jälkeläisten terveystilannetta tulisikin seurata erittäin tarkasti eikä niiden sukua saisi missään tapauksessa levittää laajalle koko kantaan. Toistaiseksi mitään hälyttävää silmänsairauksien suhteen ei ole huomattu.

Olisi toivottavaa, että kahden PRA-kantajaksi todetun paimensukuisen nartun suvut selvitetään, ja niiden sekä niiden sisarusten jälkeläiset kartoitetaan. Polveutumisen selvittämisessä voitaisiin hyödyntää nykyisin mahdollista koirien geenikartoitusta.

HC, posterior polarinen kaihi (asteet 1-3)

Syksyllä 2002 sairaiden koirien tilanne oli seuraava (suluissa tutkittujen koirien lukumäärä):

Kaikki suomenlapinkoirat 3,2 % (2602 koiraa), paimensukuiset 1,8 % (771 koiraa), ei-paimensukuiset 3,8 % (1831 koiraa). Tiedot on saatu Lapinkoiralehdestä 4/02.

HC- sairaiden määrä paimensukuisissa oli vuonna 1999 2,2 %, ei-paimensukuisten vastaavan luvun ollessa 3,3 %. Kaikkiaan tuoloin oli tutkittu 1885 suomenlapinkoiraa.

Lapinporokoirissa HC-sairaita on todettu vuonna 1999 2,4 % (tutkittu 170 koiraa) ja vuonna 2002 2,4 % (337 koiraa).

HC:n periytymisestä ei ole täyttä varmuutta. HC-sairaita koiria ei siten pitäisi käyttää siitokseen. Niiden vanhempien ja sisarusten käytössä kannattaa myös olla varovainen. Jos näin kuitenkin tehdään, olisi hyvä, että mahdollisimman moni näiden jälkeläisistä tutkitaisiin, käytetään niitä sitten siitokseen tai ei.

Muita silmäsairauksia paimensukuisilla

Tutkituissa 771 paimensukuisessa lapin- koirassa on 39 koiralla PPM-merkintä. PPM tarkoittaa jäänteitä sikiöaikaisista kalvoista, ja sitä pidetään muutamaa rotua lukuun ottamatta satunnaisena kehityshäiriönä. Lievemistä asteista ei ole mitään haittaa koiran näkökyvylle. Koska paimensukuisilla on kuitenkin melko monta tapausta, kannattaa tilannetta seurata.

Lisäksi paimensukuisissa on seitsemän PHPV/PHVTL tapausta. Sairaus luokitellaan asteikolla 1-6. Asteetta 1 on todettu viidellä ja asteetta 2 kahdella koiralla. Aste 1 tarkoittaa vähäisiä jäänteitä sikiökauden verisuonista. Asteita 4–6 sairastavia koiria ei suositella jalostuskäyttöön.

LONKAT

	A (%)	B (%)	C (%)	D (%)	E (%)
pslk	52,0	29,6	13,2	5,2	0
slk (kaikki)	38,1	33,1	24,3	6,4	0,1
lpk	51,1	32,6	12,1	4,3	0

Yksi tapa tarkastella lonkkatilastoja on laskea kannan lonkkavikaprosentti, johon tulevat kaikki C-, D- ja E-lonkkaiset koirat kaikista tutkituista. Vuonna 1999 lonkkavikaprosentti kaikilla Suomessa tutkituilla koirilla oli 35,6 (tutkittu 6078 koiraa, Koiramme-lehti 5/99). Paimensukuisilla se oli 19,1 % (324 koiraa), ei-paimensukuisilla 31,5 % (635 koiraa) ja lapinporokoirilla 13,9 % (36 koiraa).

Syksyyn 2002 mennessä tutkituilla paimensukuisilla vastaava prosenttiosuus oli 18,4 % (tutkittu 631 koiraa), ei-paimensukuisilla 36,4 % (1180 koiraa), lapinporokoirilla 16,4 % (330 koiraa).

Lappalaiskoirilla ei yleensä C- ja D-lonkka aiheuta mitään ongelmia liikkumiseen, jos koiran lihaskunto on hyvä ja varotaan liikaliavuutta.

PEVISA on Kennelliiton perinnöllisten vikojen ja sairauksien vastustamisohjelma.

Terveystiedot on saatu Lappalaiskoirat ry:n rotukirjanpitäjältä, Lapinkoiralehdistä 3/99 ja 4/02 sekä Reviiristä 3/99.

Kasvattajakysely

Paimensukuisten lapinkoirien terveyskysely lähetettiin syksyn 2002 aikana kaikille PLS:n jäsenenä oleville kasvattajille, joilla on kaikkiaan noin 1600 kasvattia. Vastauksia saatiin 23 kasvattajalta, joilla oli yhteensä 915 kasvattia.

Kyselyn tulokset olivat näiden kasvattajien osalta seuraavat (sairaus tai kivesvika ja sen perässä koiramäärä):

Kysytyt

kilpirauhasen vajaatoiminta 8 (0.9 %)
epilepsia 2 (0.2 %)
allergiaa 1 (0.1 %)
ihosairauksia 1 (0.1 %)
kitalakihalkio 1 (0.1 %)
polvilumpion sijoiltaan meno 8 (0.9 %)
kivesvika 27 (5.9 % uroksista)

Muut

huulihalkio 1
ruokatorven laajentuma 1
napatyry 2
vesipää 1
hantamutka 1
maksa/sydänvika 1
addisonintauti 1

Kyselyn tarkoitus oli olla alustava kartoitus paimensukuisten yleisestä terveystilanteesta. Siinä ei kysytty sairaiden koirien nimiä, vaan pyydettiin ilmoittamaan eläinlääkärin diagno-soimien sairaustapausten lukumäärä. Tulosten perusteella voidaan kehittää tarpeenmukaista terveystarkoitusta. Vastaus saatiin noin kuu-detakymmeneltä prosentilta kasvattajista. Saadun tuloksen perusteella voimme päätellä, että mitään suurta ongelmaa ei tällä hetkellä ole.

Kyselyssä todettuja epilepsiaan sairastuneita oli kaksi. Rotujärjestö Lappalaishoirat ry on kartoittamassa suomenlapinkoiran epilep-siatapauksia. Kaikki sairaiksi todetut koirat voi koiran omistaja tai kasvattaja ilmoittaa

rotujärjestölle. Toivottavasti saamme kartoi-tuksen avulla tarkempaa tietoa myös paimen-sukuisten osalta.

Kilpirauhasen vajaatoimintaa ja polvilumpion sijoiltaan meno ilmenee noin yhdellä sadasta. Kilpirauhasen vajaatoiminta saadaan yleensä oireettomaksi lääkityksellä. Polvilumpion sijoiltaan meno hoidetaan leikkauksella. Sairaita koiria ei saa käyttää siitokseen ja vanhempien käyttöä uudelleen tulisi tarkkaan harkita.

Kivesvikaa oli lähes kuudella prosentilla uroksista. Kivesvikaisia ei saa käyttää siitokseen. Kasvattajien on syytä tarkkailla, ilme-neekö kivesvikaa runsaammin jonkun tietyn koiran tai suvun jälkeläisissä.

PEVISAn avulla saamme täsmällistä tietoa koirien lonkista ja silmistä. Laskelmat kannan lonkka- ja silmäsairstilastoista kannattaisi julkaista vähintään kolmen vuoden välein.

Muiden sairauksien seuraaminen kannassa on PLS:n ja kasvattajien aktiivisuuden ja avoi-muuden varassa. Suositeltavaa olisi, että PLS:n hallitus nimeäisi henkilön, jolle kas-vattajat ja koirien omistajat voisivat ilmoittaa koiran sairauksista ja kuoliniän sekä -syynt. Näin saisimme selville kannan kannalta ar-vokkaat pitkäikäiset, terveet sukulinjat.

Säilyykö

suksiajan poropaimen?

POROPAIMENNUSKOEIDEN

**kertomaa ja pohdintaa siitä, miten säilyttää paimensu-
kuisen lapinkoiran käyttöominaisuudet ilman käyttöä.**

KÄYTTÖOMINAISUUDET JA LUONNE

UTAJÄRVI, RAATTAMA, VUOTSO...

Jo seitsemän vuoden ajan on monen lapalaiskoiraharrastajan kevättalven odotetuin koiratapahtuma ollut poropaimennuskoe ja kilpailu jossain pään poronhoitoaluetta. Viikonloppu on tarjonnut etelän harrastajalle kurkistusikkunan koiran alkupe räiseen käyttöön ja nykyaikaisten poromiesten elämään. Porokoirakerho ry on tehnyt ensiarvoista, urauurtavaa työtä kehittäessään tätä maailmalla ainutlaatuista testausmenetelmää ja kilpailua.

Poropaimennuskokeiden ja -kilpailujen tarkoituksena on säilyttää ja kehittää alkuperäisestä porokoirakannasta periytyvien koirien poronhoitotyössä tarvittavia käyttöominaisuuksia. Koe järjestetään aina poronhoitoalueella. Käytännön järjestelyistä vastaavat poronhoidon ammattilaiset yhteistyössä Porokoirakerhon kanssa. Tuomareina toimivat koiraa työssään käyttävät poromiehet.

RISTIRIIDASTA OIVALLUKSEEN

Paimensukuisen lapinkoira historian aikana on paimennusominaisuuksista keskusteltu ja niitä on pyritty kartoittamaan useampaan otteeseen. 1980-90 -lukujen vaihteessa paimensukuisten harrastajat olivat yhteydessä Paimenkoirayhdistykseen ja kävivät etelän lammastiloilla kokeilemassa paimennusta koirillaan. Selvää paimennustaipumusta oli havaittavissa. Lammastiloilla työskenteli yleensä työlinjan bordercollieta tai kelpieitä, joiden paimennustyyli on erilaista. Yritykset kuivuivat pikkuhilja kokoon, koska kiireisillä lampureilla ei ollut aikaa eikä kiinnostustaan testata ja opettaa hieman velmuja ja omapäisiä lapinkoiria. Heillähän oli jo käytössään vuosisatojen jalostuksen tuloksena syntyneitä erinomaisia lammaspaimenia, joilla oli perimässään kyky hallita suuria lammasmaumoja hiipimällä, tuijottamalla ja kiertämällä. PLS on kuitenkin koko ajan pitänyt yhteyttä Paimenkoirayhdistykseen, ja ollut siitä lähtien yhdistyksen jäsen.

Muutama vuosi myöhemmin innostuttiin testaamaan paimensukuisia uudestaan Sari Puhakka-Kokon ja Rea Peltolan kehittämällä testausmenetelmällä, joka oli tarkoitettu kaikille paimenkoiraroduille. Testissä koira sai ensin hihnassa tutustua lammasmaumaan ja sen jälkeen se päästettiin vapaaksi. Ohjaajan piti pysytellä mahdollisimman passiivisena lammasmauman keskellä. Kaavakkeen avulla havainnoitiin koiran käytöstä.

Paimensukuisia kävi näissä testeissä muutama kymmenen. Jotkut syttyivät, alkoivat kiertää haukkuen laumaa ja jopa kuljettaa sitä. Koira saattoi myöskin palauttaa laumasta erkanevan takaisin.

Testillä saatiin alustavaa tietoa paimennusominaisuuksista, mutta jotain tuntui menevän pieleen... Paimensukuisesta lapinkoirasta ei saisi tehdä bordercollien tyyppistä lammaspaimenta, koska silloin unohdetaan sen alkuperäinen käyttö. Lammaspaimenrotuja on kyllä riittämiin ja niitä löytyy ympäri maailmaa. Poroa paimentava koira on tällä hetkellä poromiesten ja pohjoismaisten lapalaiskoirien harrastajien varassa.

Selvä ero lammaskoira- ja poropaimenien paimennustyyliä on liikkuminen. Lammaskoiran pitää osata liikkua varovasti ja vangita lauman huomio tuijotuksellaan. Porokoiraa taas liikkuu nopeiden porojen kanssa täydellä vauhdilla. Porokoiralta tulee ehdottomasti vaatia selkeää haukkuu. Sen avulla porotokan saa liikkeelle ja se tiedottaa myös isännälle, missä mennään. Lammaskoirat eivät yleensä hauku, eivätkä lampurit pidä haukkumista hyvänä ominaisuutena.

Lammaspaimennustestin ongelma oli ohjaajan passiivisuus. Työlinjan bordercolliella on paimennusinto syntymälahjana ja yhteistyötä isännän kanssa joudutaan harjoittelemaan. Ensimmäinen ajatus borderin päässä on ”minä haluan paimentaa”. Jos yhteistyötä isännän kanssa ei synny, se paimentaa joka tapauksessa, vaikka leijuja lumihiihtäjiä. Paimensukuiselle lapinkoiralle taas tärkeintä on kumppanuus ihmisen kanssa. Se oppii paimenta-

KÄYTTÖOMINAISUUDET JA LUONNE

maan nimenomaan yhteistyössä, mutta jos ihminen ei vaadi siltä paimennusta, se elelee tyytyväisenä ilman töitäkin. Lammaspaimennustestissä monet myöhemmin poropaimennuskokeen hyvin suorittaneet paimensukuiset eivät lähteneet paimentamaan, koska ohjaaja oli passiivinen. Voi myös olla, että lapinkoira syttyy herkemmin poroista ja muista kookkaammista ja nopeammin liikkuvista eläimistä.

Vuonna 1995 järjestettiin ensimmäinen poropaimennuskoe Utajärvellä. Sinne lähti viisi paimensukuisen omistajaa koirineen uteliaisuudesta. Moni näki koiransa innostuvan ja toimivan porojen kanssa kuin vanha tekijä. Siitä lähtien monet paimensukuisten harrastajat ovat olleet innolla mukana poropaimennustesteissä ja -kilpailuissa. Osa heistä on aktiivisesti mukana Porokoirakerhon toiminnassa kehittämässä koetta ja auttamassa tahtumien järjestelyissä.

≤

Ei kierrä – kiertää

(KL)

OLEN NÄHNYT lähes kaikkien poropaimennuskokeeseen osallistuneiden paimensukuisten suoritukset. Lisäksi olen tuijotellut niitä kymmeniä kertoja videolta, nauhoittaessani ja editoidessani filmejä kisoista ja syksyisistä Porokoirakerhon järjestämistä harjoituksista. Niissä on harjoiteltu vaihdellen lehmillä, lampilla ja poroilla. Siksi rohkenenkin nyt hie-
man arvioida koirien paimennustyylejä.

Paimennustyylit luokittelen seuraavasti:

Luokka A:

Koira on intensiivisen kiinnostunut paimennettavista. Se pyrkii kiertämään tokkaa ja palauttamaan siitä erkanevan poron takaisin. Koira hoitelee tokkaa kokonaisuutena. Se osaa yleensä vaistomaisesti arvioida sopivan työskentelyetäisyyden. Koira työskentelee yhteistyössä ohjaajan kanssa ja osaa käyttää haukkua paimennusvälineenä.

Luokka B:

Koiralla voi havaita selkeästi pari, kolme luokan A ominaisuutta. Esimerkiksi koira on kiinnostunut, haukkuu sopivasti, mutta on ylinnokka eikä tottele ohjaajaa.

Luokka C:

Koiran paimennustyyli on selvästi jahtaavaa. Se alkaa juosta mielellään yhden poron perässä, jolloin tokka hajoaa.

Luokka D:

Koira toimii pelkästään ohjaajan käskystä ilman minkäänlaista oma-aloitteisuutta. Se myös haukkuu käskystä.

Luokka E:

Koira ei ole kiinnostunut poroista, vaan keksii sijaistoimintoja tai pysyttelee ohjaajan vierellä.

Luokka F:

Koira on liian aggressiivinen paimennettavia eläimiä kohtaan ja pyrkii puremaan niitä.

Vuosina 1995 - 2001 kokeessa ja kilpailussa on käynyt kaikkiaan 73 paimensukuista lapinkoira, joista monet useampaan kertaan. Arvostelukertoja onkin kertynyt paimensukuisille kaksinkertainen määrä eli yhteensä 147 kpl.

KÄYTTÖOMINAISUUDET JA LUONNE

Olen nyt yrittänyt mahdollisimman objektiivisesti sijoittaa kunkin koiran sille tyypillisempään luokkaan. Sain seuraavat tulokset:

Luokka A: 13/ 73 eli noin 18 %. Näissä koirissa on mielestäni kaikki ainekset kehittyä hyväksi työkoiraksi. Lopputulos riippuisi koulutuksesta ja työn tuomasta kokemuksesta. Joukossa on muutamia melko pehmeitä koiria. Perinteiset poromiesten koulutustyyli sopivat ehkä paremmin kohtuullisen kovalle koirille, joita myös ryhmästä löytyy.

Luokka B: 30/ 73 eli 41 %. Tämä on suurin ryhmä. Olen nähnyt välähdyksiä hyvästä työskentelystä, mutta sitten jokin on mennyt vähän pieleen. Syy voi hyvin olla yllättävässä tilanteessa, ohjaajan virheessä tai testi ei vain ole sinä päivänä onnistunut. Tähän ryhmään laitoin myös koirat, jotka saivat porot siirrettyä hyvin aitauksesta toiseen. Mutta kaikki sujui liian "helposti" niin, etteivät koirat päässeet näyttämään taitojaan. Eli tässä ryhmässä on varmasti potentiaalia.

Luokka C: 15/ 73 eli 21 %

Näitä jahtaajia paimensukuisistakin löytyy. Monet nykyajan poromiehet pitävät tätä työskentelytyyliä jopa hyvänä. Usein kuulin aidalla heidän kehuvan minun mielestäni liian vauhdikasta porojen juoksuttamisesta, jossa koiran työskentelyssä ei näkynyt selvää päämäärää. Koirasta pitää tietysti löytyä vauhtia, mutta sen pitäisi pysytellä riittävän kaukana poroista. Silloin ne uskaltavat esimerkiksi hakea portin eivätkä vain juokse suin päin karkuun. Toisaalta työkäytössä tästä ryhmästä löytyisi varmasti juuri niitä periksi antamattomia ikiliikkujia, joita poromiehet moottorikelkan vauhdissa tarvitsevat. Näillä koirilla on intoa, mutta yhteistyössä olisi parantamisen varaa.

Luokka D: 8/ 73 eli 11 %. Testin on voinut läpäistä myös tottelevainen, hyvin koulutettu koira, joka ei ole varsinaisesti innostunut paimentamisesta. Koira on toiminut kuuliaisesti ohjaajan käskyjen mukaan ilman omaa kiinnostusta paimennettaviin.

Luokka E: Tähän luokkaan kuuluvat kaikki testissä hylätyt paimensukuiset. Porokoirakerho ei ole dokumentoinut niitä, mutta videolta ja muistinvaraisesti sain laskettua, että hylättyjä paimensukuisia olisi kaikkiaan 7 / 73 eli 10 %.

Luokkaan F ei tule yhtään paimensukuista lapinkoira. Porokoirakerhon kokeessa vain yksi koira on pyrkinyt puremaan paimennettavaa eläintä, eikä kyseessä ollut paimensukuinen lapinkoira. Lappalaissukuisia koiria on kokeessa testattu kaikkiaan noin 150.

Nämä prosenttiluvut ovat suuntaa-antavia ja kertovat vain niistä koirista, jotka ovat osallistuneet kokeeseen. Jonkunlaista valintaahan tapahtuu jo siinä, onko koiran omistaja yleensä kiinnostunut tulemaan poropaimennuskokeeseen. Kuvittelisin, että jos esimerkiksi kasvattaja ei ota kasvatustyössään millään tavalla paimennusominaisuutta huomioon, hän ei myöskään innosta kasvattiensa omistajia testaamaan koiriaan.

Minkälaiseksi prosentit muodostuisivat satunnaisotannalla esimerkiksi 50 kappaleesta 1-2 -vuotiaita paimensukuisia lapinkoiria? Sepä olisikin mielenkiintoista tutkia! Joka tapauksessa voin lämpimästi suositella paimensukuisen omistajalle elämysmatkaa kevättalviseen Lappiin rempseiden poromiesten, hyvin hoidettujen ylväiden porojen ja iloisen koiraharrastajaporukan seuraan. Tässä lajissa ei kilpailla hampaat irvessä pipo kireällä. Koirat eivät kokeessa huonone tai parane, mutta jokainen kokeessa käynyt koira lisää tietoaamme paimennusominaisuuksista.

≤

KÄYTTÖOMINAISUUDET JA LUONNE

Kokeessa hyväksytyjen koirien määrät roduittain ja linjoittain vuosina 1995-2001

	Utajärvi -95	Raattama -96	Vuotso -97	Sodankylä-98	Torassieppi -99	Oijärvi -00	Mieliövaara -01	Yht.
pslk	7	8	11	15	9	8	16	118
lpk	5	7	1	7	2	7	5	68
slk	2	4	0	1	2	0	0	15
x	1	1	1	2	1	1	3	18
rlk	0	0	1	0	0	0	0	1
yht.	18	20	14	25	14	16	24	220

Kilpailuun osallistuneiden koirien määrät roduttain ja linjoittain vuosina 1995-2001

	Utajärvi -95	Raattama -96	Vuotso -97	Sodankylä-98	Torassieppi -99	Oijärvi -00	Mieliövaara -01	Yht.
pslk	7	3	3	15	8	6	9	51
lpk	8	3	4	7	2	9	6	39
slk	2	0	2	1	2	1	1	9
x	1	2	2	2	2	1	1	11
yht.	18	8	11	25	14	17	17	110

Kilpailuissa palkittujen koirien määrät roduttain ja linjoittain vuosina 1995-2001

	Utajärvi -95	Raattama -96	Vuotso -97	Sodankylä-98	Torassieppi -99	Oijärvi -00	Mieliövaara -01	Yht.
pslk	1	2	1	2	4	4	1	15
lpk	1	2	3	3	2	2	5	18
slk	0	1	1	0	0	0	0	2
x	1	1	1	1	0	0	0	4
yht.	3	6	6	6	6	6	6	39

Taulukossa käytetyt lyhenteet roduista ja linjoista:

slk = suomenlapinkoira

lpk = lapinporokoira

pslk = paimensukuinen lapinkoira

rlk = ruotsinlapinkoira

x = rekisteröimätön porokoirasukuinen koira

Suksiajan poropaimenen uudet tehtävät

AILA KORHOSEN KEKSIMÄ termi suksiajan poropaimen kuvaa hyvin paimensukuisen lapinkoiran työskentelytyyliä. Koira on melko lähellä pysyvä, hyvin kontaktia pitävä eikä niin vauhdikas kuin esimerkiksi lapinporokoirra. Vastaavasti nykyisestä lapinporokoirasta voisi sanoa, että se on helikopteripaimentaja. Jo seitsemänkymmentäluvulla osa poromiehistä halusi lyhytkarvaisia porokoiria. Käytännön työssä moottorikelkkojen vauhdissa pärjäisivät parhaiten nopeat, väsymättömät, hieman rämäpäiset koirat. Lapinporokoirra on jalostunut osittain tähän suuntaan. Tätä näkemystä vahvistaa myös poropaimennuskilpailuihin osallistuneiden ja siinä palkittujen suhde.

Kaikkiaan kilpailuihin on seitsemän vuoden aikana osallistunut 110 koiraa, joista paimensukuisten osuus 46 % ja lapinporokoirien osuus 36 %. Kaikista 39:stä palkitusta paimensukuisia on ollut 39 % ja lapinporokoiria 46 %.

Aila Korhonen painotti olevan toivottavaa, että paimensukuista ei pyritäisikään jalostamaan liian vauhdikkaaksi, vaan yritettäisiin

säilyttää tämä suksiajan poropaimenen viehättävä luonne.

Vuosituhanen vaihteessa ainakin kuusi paimensukuista on työkoirana porotilalla. Lisäksi koiria toimii maatilojen monitoimikoirina osallistuen lehmien, hevosten, vuohien, ankkojen ja lampaiden paimentamiseen.

Älykkäälle paimenkoiralle on paljon käyttöä nykyaikana. Se on ennen kaikkea pidetty perhekoira, jonka kanssa tulee harvoin ongelmia. Paimensukuisesta lapinkoirasta saa erinomaisen kumppanin kaikkiin luontoon liittyviin harrastuksiin. Ainoastaan metsästyksen sitä ei pitäisi kiinnosta.

Jos kasvattajat pyrkivät säilyttämään koirasamme paimennusominaisuuksia, suksiajan poropaimen ei jää työttömäksi, vaan valloittaa uusia ystäviä. Sen tehtävät monipuolistuvat paimenkoirana, perhekoirana ja retkeilijän koirana.

≤

Paimensukuiset lapinkoirat palveluskoirien luonnetestissä

(KL)

Olen koonnut netistä Jorma Lankisen ylläpitämiltä luonnetestien tulossivuilta kaikki vuoteen 2001 mennessä luonnetestatut lappalaiskoirat. Paimensukuisia on testattu kaikkiaan 42 koiraa, ei-paimensukuisia 59 ja lapinporokoiria 43. Ryhmät ovat sen verran suuria, että jonkinlaista suuntaantavaa arviointia niiden perusteella voidaan tehdä. Tässä on muistettava sama asia

kuin poropaimennuskokeessa: luonnetestiin valikoituvat tiettytyyppisten koiraharrastajien koirat, mutta eri ryhmissä valinta lienee samansuuntainen, eli siinä mielessä ryhmät ovat vertailukelpoisia. Osa paimensukuisten harrastajista on sitä mieltä, että palveluskoirille kehitetty luonnetesti ei voi oikealla tavalla mitata koiramme luonnetta.

Pyrin valitsemaan lähemmän tarkastelun kohteeksi luonnetestin osiot, jotka ovat selvimmin periytyviä, eikä niihin siis voi koulutuksella ja olosuhteilla kovin paljon vaikuttaa. Tarkastelin koirien toimintakykyä, hermorakennetta, temperamenttia, kovuutta, luoksepäästävyyttä ja lopuksi vertailin yhteispistemääriä.

Suurin ero eri ryhmien välillä on ryhmien taseisuudessa. Ei-paimensukuisissa suomenlapinkoirissa hajonta oli suurin, ja neljännes koirista hylättiin (hylätyksi luetaan koira, joka saa alle 75 pistettä), mutta toisaalta myös erittäin korkeita pistemääriä oli runsaasti. Paimensukuisissa ja lapinporokoirissa vaihtelu oli vähäisempää, ja vain kolme paimensukuista ja neljä lapinporokoiraa hylättiin.

Seuraavien osioiden prosentit on laskettu luonnetestissä tuloksen saaneiden koirien pisteistä. Laitan alkuun luonnetestisäännöistä selityksen, mitä kussakin kohdassa koirasta mitataan.

Toimintakyky

on luonteenominaisuus, jonka avulla koira kykenee toimimaan oikealla tavalla ilman ulkoista pakkoa, todellisten vaaratilanteiden tai luuloteltujen vaaravaikutusten keskellä joutumatta pelon valtaan, keskeyttämättä toimin-

taansa. Toimintakykyosiossa suurin osa paimensukuisista (62 %) ja lapinporokoirista (72 %) saivat arvion +1 eli kohtuullinen. Ei-paimensukuisista suomenlapinkoirista suurin osa puolestaan sai arvion -1 eli pieni (42 %) tai +1 kohtuullinen (39 %).

Hermorakenne

Hermorakenteella tarkoitetaan koiran synnynäistä vahva- tai heikkohermoisuutta, joka ilmenee, kun koira syystä tai toisesta joutuu voimakkaaseen, vaihtelevaan sisäiseen jännitystilaan.

Paimensukuisista kaksi 64 % kuului ryhmään +1 eli hieman rauhaton ja 31 % ryhmään +2 eli suhteellisen rauhallinen. Lapinporokoirilla jakaumat olivat suurin piirtein samanlaiset, mutta ei-paimensukuisilla suomenlapinkoirilla 83 % koirista sai arvion +1 hieman rauhaton ja 14 % arvion +2 suhteellisen rauhallinen.

Temperamentti

on kyky nopeasti reagoida ja järjestäytyneesti kohdata ympäristöärsyksiä, samoin kuin kyky nopeasti sopeutua muuttuneisiin tilanteisiin. Tässä osiossa paimensukuiset saivat eniten tulosta +2 eli kohtuullisen vilkas (48 %), samoin ei-paimensukuiset (47 %).

KÄYTTÖOMINAISUUDET JA LUONNE

Lapinporokoirilla sen sijaan suurin prosenttimäärä (49 %) oli tuloksessa +3 eli vilkas. Erot näiden koiraryhmien välillä olivat siten pienet. Kaikilla selvästi suurimmat osuudet olivat arvosanat kohtuullisen vilkas ja vilkas. Paimensukuisissa oli eniten erittäin vilkkaita eli tulosta +1 (12 %).

Kovuus

Koiran luonteen kovuudella tarkoitetaan sitä, miten koira antaa epämiellyttävän tuntuisten järkytysten vaikuttaa vastaiseen toimintaansa.

Pehmeitä koiria -2 oli eniten ei-paimensukuisissa lapinkoirissa (25 %), lapinporokoirissa 19 % ja vähiten paimensukuisissa (17 %), mutta erot ovat pienet. Suurin osa koi-

rista oli kaikissa ryhmissä hieman pehmeitä (+1). Kohtuullisen kovia (+3) oli eniten lapinporokoirissa (26 %), paimensukuisissa 21 % ja vähiten ei-paimensukuisissa (17 %).

Luoksepäästävyys

Koiran suhtautuminen vieraaseen henkilöön.

Kaikissa ryhmissä koirat olivat erittäin vaakuuttavasti luoksepäästäviä ja avoimia. Tuloksen +3 (hyväntahtoinen, luoksepäästävä, avoin) sai paimensukuisista 88 %, lapinporokoirista 81 % ja ei-paimensukuisista suomenlapinkoirista 77 %.

	pslk					ei-pslk					lpk				
	-2	-1	1	2	3	-2	-1	1	2	3	-2	-1	1	2	3
Toimintakyky		23.8	61.9	14.3		1.8	42.1	38.6	17.5		2.3	6.8	72.1	18.6	
Hermorakenne		4.8	64.3	31.0			3.5	82.5	14.0			4.7	67.4	28.0	
Temperamentti		2.4	11.9	47.6	38.1		1.8	5.3	47.4	45.6	2.3	2.3	4.7	41.9	48.8
Kovuus	16.7		61.9		21.4	24.6		59.6		15.8	18.6		55.8		25.6
Luoksepäästävyys			4.8	7.1	88.1			5.2	17.5	77.2			2.3	16.2	81.4
Hylättyjä	3 kpl (7.1 %)					15 kpl (25.4 %)					4 kpl (9.3 %)				
Testattuja yht.	42 kpl					59 kpl					43 kpl				
Yhteispist. ka	143					132					147				

YHTEISPISTEMÄÄRÄT

Kovin suuria eroja ei tullut luonnetestattujen koirien yhteispisteiden keskiarvoissa. Lapinporokoirien pisteiden keskiarvo oli 147, paimensukuisten 143 ja ei-paimensukuisten suomenlapinkoirien 132.

YHTEENVETO

Paimensukuiselle lapinkoiralle tavoiteltava arvio luonnetestissä olisi:

Toimintakyky kohtuullinen +1, mutta hyvin tyypillinen testitilanteessa on myös pieni -1.

Hermorakenne hieman rauhaton +1 tai suhteellisen rauhallinen +2.

Temperamentti kohtuullisen vilkas +2, vilkas +3 tai erittäin vilkas +1

Kovuus hieman pehmeä +1, kohtuullisen kova +3 tai pehmeä -2.

Luoksepäästävyys hyväntahtoinen, luoksepäästävä ja avoin +3, luoksepäästävä, hieman pidättyvä +2 tai mielitelevä +1.

Yhteispistemäärät eivät ole kovin oleellisia, mutta yllä olevilla tavoitteilla koira pääsee todennäköisesti hyväksytyyn pistemäärään. Luonnetesti yhdistettynä poropaimennuskokeeseen kertoo koirasta jo melko paljon.

Luonnetestiä kannattaa hyödyntää esimerkiksi etsimällä pehmeälle koiralle siitoskumppaniksi kovempaa, pidättyvälle avointa jne. Näin huolehditaan siitä, että kantamme säilyy edelleenkin helppona perhekoirana, josta löytyy tarvittaessa resursseja myös paimennukseen ja harrastuksiin.

Kasvattajan valinnat

Paimensukuisen lapinkoiran suojelun kannalta kasvattajan jalostusvalinnat ovat avainasemassa. Suurin osa siitokseen käytetyistä koirista on tavallisia kotikoiria, joilla ei ole mitään koe- eikä testituloksia.

Toivottavaa olisi, että siitoksessa suosittaisiin koiria, jotka mahdollisesti periyttäisivät paimensukuisille tyypillisiä luonteenominaisuuksia.

Yhteistyöhalu näkyy koiran ja ihmisen välisessä arkielämässä. Yhteistyöhaluinen koira on yleensä melko hyvin pihalla pysyvä. Metsälenteillä se seuraa ihmistä eikä lähde omille retkilleen.

Paimenkoiralla **ei saisi olla vahvaa riistaviettiä**. Se ei saisi lähteä silmittömästi jokaisen jäniksen ja hirven perään, vaikka sattuisikin metsässä kohtaamaan niiden tuoreen jäljen.

Toisaalta koiran **pitää osata käyttää nenään**. Porokoirahan joutuu usein etsimään tokasta irronneet porot. Etsintä- ja nenäkäyttöominaisuuksia on mielenkiintoista kartoittaa nykyisin hyvin suosituksi tullessa jälki- ja pelastusetsintäharrastuksessa. Samalla tulee testattua koiran yhteistyötä.

Paimensukuisilla lapinkoirilla on säilynyt muutamia hyvin persoonallisia piirteitä, joita pitäisi vaalia. Monet koirat osaavat käyttää ääntään hyvin vivahteikkaasti. **Haukkumisen lisäksi ne mouruavat ja naukuvat. Taitava kypälien käyttö** on myös tyypillistä.

Paimensukuisten ystävät ovat ihastuneet koiran hieman velmuun, älykkäaseen ja kekseliäiseen luonteeseen. Näistä koirista kerrotaan paljon tarinoita ja toivottavasti tarinat jatkuvat.

Lähdeluettelo ja lisätietoa:

- Poropaimennuskokeet ja -kilpailut, kokeen ja kilpailun säännöt yms.:
Porokoirakerho ry <http://www.saunalahti.fi/jalkane9/>
- Luonnetestitulokset ja tietoa luonnetesteistä:
<http://www.dogsports-online.com/lte/>
- Lampaiden ja nautojen paimennuksesta:
Suomen Paimenkoirayhdistys <http://paimenkoirayhdistys.sata1.com/>
- Poroa paimentavasta koirasta:
Kirsti Lilja: *Porokoirien käyttö on jälleen elpymään päin Lapissa* (Koiramme 12/01)
- Pelastuskoiratoiminnasta:
Suomen Pelastuskoiraliitto <http://www.suomenpelastuskoiraliitto.fi>
Minna Lumirae: *Pelastuskoira - eksyneen ystävä* (Koiramme 5/00), *Pelastuskoira on arjen vaatimaton puurtaja eli myytit roskeen* (Reviiri 3/02)

Käänteinen rotumääritelmä

AILA KORHONEN kirjoitti Reviirissä 3/99 käänteisestä rotumääritelmästä:

"Paimensukuisen lapinkoiran rotokuva muotoutui 70-luvulla, ja monet ovat sen ajan koiria nähneet. Kantakoirat kävivät Peski-kennelissä läpi ensimmäisen karsinnan, jossa hylättiin paljon kantakoirien mukana tulleita vieraita, muiden rotujen piirteitä. Kasvattaja tunsu jäljellä olevan maatiaiskannan ja oli perillä sen historiasta!

80-luvun puolivälin jälkeisenä vaikeana aikana painopiste oli luonteessa (onneksi, sanon minä!), sillä vain kaikkein pidetyimmät ja miellyttävimmät koirat pääsivät jatkamaan sukua niissä oloissa. Luonne ja ulkomuoto eivät riipu toisistaan, joten kaiken näköisiä koiria tuli valituksi mukaan.

Yleiskuva on säilynyt, taipumukset ovat säilyneet, se näkyy paimennustesteissä. Kanta on kuitenkin ruvennut nopeasti lisääntymään. Mukaan on tullut paljon uusia ihmisiä, joilla ei ole muistikuvaa maatiaiskannasta eikä edes 70-luvun koirista. He rupeavat kasvattamaan ja valitsevat joka tapauksessa, pakosta. Ei ole samantekevää, miten he valitsevat, ja sen vuoksi ehdotan paimensukuisillekin eräänlaista rotumääritelmää."

Aila Korhonen ehdottaa käänteistä rotumääritelmää, joka ei tue valintaa. Se kertoo vain, mitä ei toivota. Kaikki muu olisi suotavaa.

Hän ehdottaa käänteiseen rotumääritelmää seuraavia asioita (Reviiri 3/99):

1. Ei muita esivanhempia kuin kantakoirat
2. Ei hyökkäävää, toisiin koiriin kiinni käyvää luonnetta. Tässä kohdassa Aila Korhonen toteaa: Paimensukuisten parhaat olivat veikeitä, moniäänisiä mauraajia. Tämän luonne-tyypin toivoisin leviävän enemmänkin.
3. Karsittavia tietyt, selvät rakenteen heikoudet, joita tuli eräiden kantakoirien mukana: suora kinner, lyhyt, pysty lantio, lyhyet, suorat etujalat, kankea liikkuminen lyhyin askelin ja takapuoli korkealla. Varsinaiset sairaudet ovat itsestään selvä karsintaperuste.
4. Ei selviä vieraiden rotujen piirteitä.

Aila Korhonen ehdottaa, että koirille määritellään keskikoko, mutta ei lasketa senttejä. Rakenevirheistä tarvittaisiin kuvallisia ohjeita. Lisäksi olisi oltava käytössä laaja kuva-
valikoima erilaisia malleja "päitä häntiä raameja karvoja värejä ilman keskinäistä arvojärjestystä" toivotusta rotukuvasta.

Paimensukuisen lapinkoiran päästä Aila Korhonen toteaa, että kauniita vanhoja paimenkoiranpäitä voisi olla enemmän jäljellä. Hän kuvaa paimenkoiran tyyppillistä päätä: korkea otsa, tasainen päälaki ja terävä takaraivo, tukeva tasapaksu kuono. Hän toteaa, että suippo pystykorvan kuono ja heikko alaleuka ovat vierasta perua.

Katselmuksen merkitys

kannan monimuotoisuuden säilyttäjänä

KATSELMUS on PLS:n tärkein vuosittainen tapahtuma. Sinne on kokoontunut vuosittain noin kymmenesosa elossa olevista koirista. Se on kasvattajille ja harrastajille erinomainen tilaisuus saada yleiskuva koirakannasta. Katselmus ei ole näyttely, vaan se palvelee ennen kaikkea paimensukuisen lapinkoiran monimuotoisuuden säilyttämistä. Siksi koirien keskinäistä kilpailua ulkomuodossa on haluttu välttää. Tietysti katselmus on myös iloinen, paimensukuisten ystävien ja koirien tapaaminen.

Jo vuosia tuomarien paimensukuisten hyviksi edustajiksi valitsemien koirien valokuvaaminen on toiminut erinomaisesti. Nämä kuvat on julkaistu sekä Reviirissä että internetissä. Alkuperäiset kuvat on säilytetty PLS:n kansioissa. Näin on saatu koottua satojen koirien ainutlaatuinen kuvamateriaali koirakannastamme.

Yhtenä määritelmänä paimensukuisen lapinkoiran toivotusta ulkonäöstä, rakenteesta ja luonteesta voidaan pitää PLS:n laatimaa ohjetta katselmuksen tuomareille.

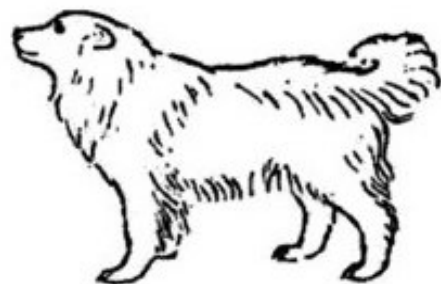
ARVOSTELUOHJE KATSELMUKSEN TUOMAREILLE:

Ulkomuodossa toivomme kiinnitettävän huomiota erityisesti paimenkoiramaiseen yleis- olemukseen ja sopusuhtaiseen, toiminnallisen näköiseen rakenteeseen. Paimensukuisen lapinkoiran tulisi olla ravaajarakenteinen, kestävä koiratyyppejä. Sen tulisi olla selvästi korkeuttaan pitempi ja eturaajoistaan, kintereistään ja polvistaan hyvin kulmautunut. Välikämmmien tulisi olla viistot ja selkälän harmoninen. Häntä on tyyppillisimmillään matalalle kiinnittynyt, levossa alhaalla oleva. Koiran liikkua tai innostua häntä nousee

usein löysälle kaarelle. Pään muodossa ei ole yhtä ainoa oikeaa. Kuitenkaan pää ei saisi olla liian pystykorvamainen tai esim. chow chown päätä muistuttava.

Koiran liikkeisiin toivoisimme kiinnitettävän erityistä huomiota. Paimensukuisen lapinkoiran tulisi olla joustavasti liikkuva koira, jolla on maatavoittava askel. Koiralla tulisi olla kokonsa nähden riittävän voimakas luusto ja lihaksisto, jäntevä, ei kuitenkaan raskarakenteinen. Paimensukuisen karvapeite on pohjoisen ilmastoon sopiva, tuuhea ja pitkä tai pitkäkö. Monet koirat ovat tosin kevyällä karvanlähdössä, ja toivomme, ettei karvanlähtö huononna koiran sijoitusta ratkaisevasti. Kaikki värit ja korvanasennot ovat sallittuja. Kannuksia voi esiintyä sekä yksin- että kaksinkertaisina. Toivomme, että tuomari tarkastaa koiran purennan, hampaat ja kivekset.

Tärkeää on myös koiran käytös, jonka tulisi olla paimenkoiramaisen yhteistyöhaluinen ja ystävällinen. Etenkin nartuille tyyppillistä nöyryyttä ei kuitenkaan pidetä arkuutena. Samoin työkoirille tyyppillinen välinpitämättömyys muita kuin omistajaa kohtaan on erotettava epäluuloisuudesta. Selvästi arkoja ja aggressiivisia koiria ei saa palkita. Katselmukseen osallistuvilla koirilla ei ole useinkaan kovin paljon kokemusta esiintymisestä, mutta myös hyvästä esiintymisestä voi kannustimeksi antaa erikseen maininnan.

Jälkeläisseurannat

PLS järjestää vuosittain jälkeläisseurantoja, joissa tarkastellaan yhden tai useamman koiran ensimmäisen ja usein myös toisen polven jälkeläisiä. Koirien omistajilta pyydetään etukäteen tiedot, valokuva ja kuvaus koirastaan. Tilaisuudessa tarkastellaan koiran ulkonäköä,

olemusta ja luonnetta ja verrataan sitä vanhempiin.

Jälkeläisseurantaan kannattaa valita vuosittain erisukuisten tai eri alueilla vaikuttaneiden koirien jälkeläisiä. Näin saadaan kannasta kattavampi kuva.

Jälkeläisseuranta on hyvä tapa seurata kannan kehitystä. Koirien tarkastelussa olisi syytä unohtaa koiranäyttelymäinen katsontatapa. Tarkastelu tulisi painottua enemmän koiran liikkumiseen ja luonteeseen.

Jälkeläisseurantatilaisuudet voivat toimia hyvin uusien kasvattajien perehdyttämistilaisuuksina.

Paimensukuiset ja näyttelyt

Kennelliiton näyttelyissä paimensukuisia lapinkoiria arvostellaan suomenlapinkoiran rotumääritelmän mukaan. Lisäksi tuomareille on jaettu rotujärjestön ohje tavoitteista. Paimensukuisen lapinkoiran monimuotoisessa kannassa löytyy koiria, jotka täyttävät suomenlapinkoiran rotumääritelmän ja menestyvät näyttelyissä. Suomenlapinkoiran rotumääritelmän mukainen koira ei ole kuitenkaan paimensukuisen lapinkoiran ulkomuototavoite.

PLS:n tavoite on säilyttää paimensukuinen lapinkoira monimuotoisena. Siksi ei ole yhtä oikeaa paimensukuisen yksityiskohtaista rotuihannetta. Yleistavoitteena on pitkärunkoinen, ravaajarakenteinen, hyvin kulmautunut matalahäntäinen paimenkoira. Tällaisen rakenteen katsotaan olevan poropaimenelle taroituksenmukainen. Toivottavaa on, että koi-

rien kaikki värit, tyypilliset korvanasennot ja naamanmuodot säilyvät. Katselmuksissa pyritään tarkastelemaan koirakantaa mielessä nämä tavoitteet.

Näyttelyssä käyminen on yksi monista koiraharrastuksista. Kokeneelta ulkomuototuomarilta saa asiantuntevan lausunnon paimensukuisesta lapinkoirasta, sen liikkumisesta, luonteesta ja mahdollisista rakennevirheistä. Tavoitteeksi voi ottaa, että esittää kauniin, hyvin hoidetun ja hyvin käyttäytyvän koiran yleisölle ja tuomarille. Se on hyvää mainosta koirallemme arvostelunauhan väristä riippumatta.

Siitosvalinnat

Kasvattajat ovat avainasemassa koirakannan suojelussa. Seuraavassa esitetään ajatuksia kestävä kehityksen kasvatuksesta. Jokainen kasvattaja tekee kuitenkin itsenäisesti päätöksensä ja vastaa omasta kasvatustyöstään.

Paimensukuista lapinkoiraa kasvattaa tällä hetkellä aktiivisesti yli 30 pienkasvattajaa. Tämä itsessään takaa jo kannan säilymisen monimuotoisena, koska jokaisella kasvattajalla on omat painotuksensa ja tavoitteensa. Sukusiitos ei ole suositeltavaa, koska se kaventaa perinnöllistä monimuotoisuutta. Pitäisi kuitenkin huolehtia siitä, että yksi koirasuku ei leviäisi koko kantaan. Toivottavaa on, että kasvattajat luovat omia linjojaan. Ne ovat hyvä vakuutus monimuotoisuuden säilyttämiseksi sekä perinnöllisiä sairauksia vastaan.

Jos maatiaiskannat halutaan säilyttää geenitöltään mahdollisimman laajana ja monipuolisena, pitäisi jokaisesta terveestä, hyväluontoisesta pentueesta keskimäärin yhden nartun ja

yhden uroksen jatkaa sukua. Näin suoraviivaista ei koirankasvatus kuitenkaan ole.

Kasvattajat pyrkivät pitämään koirakannan terveenä ja hyvärakenteisena, säilyttämään alkuperäisiä käyttöominaisuuksia ja hyviä perhekoiran luonteenpiirteitä. Paimensukuisen lapinkoiran olemuksessa ja ilmeessä pitäisi säilyä pitkäkarvaisen porokoiran ominaispiirteet. Jälkeläisiä pitää pyrkiä tekemään mahdollisimman monella hyvällä koiralla.

Lapinkoira on pitkäikäinen rotu, ja narttu säilyy pitkään siitosikäisenä. Siksi on turvallista odottaa, että emät ovat kunnolla aikuisia. Näin voidaan olla varmempia nartun terveydestä. Esimerkiksi monet silmäsairaudet ilmenevät vasta aikuisiällä. Aikuisena koiran luonteesta saa hyvän käsityksen. Koira ehtii ehkä käydä poropaimennuskokeessa ja/tai luonnetestissä. Ne auttavat sopivan siitosuroksen valinnassa. Hyvä siitosikä nartuille on 2- 8 vuotta. Monet lapinkoirat ovat lisääntyneet vanhempinakin. Pennutusvälit nartuilla kannattaisi pitää niin pitkinä, että edellisen

pentueen terveydestä ja luonteesta tiedetään jo jotain.

Suosittelavaa on, että yhdellä jalostukseen käytettävällä koiralla (sekä nartulla että uroksella) olisi korkeintaan 1-3 jälkeläiset. Jos koiran jalostusarvo on perustellusti erittäin hyvä tai se edustaa harvinaista sukua, jälkeläismäärää voisi lisätä 1-2 pentueella. Uroksia olisi mielekästä käyttää niin, että nuorena astutetaan kerran tai kaksi ja sitten seurataan pentueiden kehitystä. Jos jälkeläisnäyttö on hyvä, urosta voi turvallisimmiin mielin käyttää vanhemmalla iällä uudelleen. Vanhat, terveet, siitoskykyiset urokset tuovat kantaa luonnollisella tavalla elinvoimaa eli niiden käyttö on suositeltavaa.

SIITOSKÄYTTÖÄ RAJOITTAVAT OMINAISUUDET

Sairaita koiria ei saa käyttää siitokseen. Jos koiralla on esimerkiksi epilepsia, kilpirauhasen vajaatoiminta, perinnöllinen silmäsairaus tai joku muu vakava sairaus, se pitää jättää siitoksen ulkopuolelle. C-lonkkaiselle koiralle kannattaa valita A-lonkkainen kumppani.

Jos koira on ihmisille aggressiivinen tai hyvin arka, sillä ei kannata jatkaa sukua.

Lisääntymisominaisuudet ovat vahvasti perittyviä. Siksi koira, jolla on ongelmia lisääntymisessä, kannattaa yleensä jättää siitoksen ulkopuolelle. Keinosiemennys ei ole suositeltavaa. Poikkeus on vanha, hyväsuikuisen tai harvinaista sukulinjaa oleva uros, joka ei vanhuuden tai jonkun fyysisen hankitun, ei perityn, vamman takia kykene astumaan. Jos pennut syntyvät keisarinleikkauksella, pitäisi tarkkaan harkita nartun uutta astutusta. Lisää pentuja ei myöskään ole syytä tehdä nartulla, joka ei imetä tai hoida pentujaan hyvin.

POROKOIRA, PERHEKOIRA JA RETKEILIJÄN KOIRA

Lyhyesti voisimme määritellä koiramme: perhekoira, retkeilijän koira ja paimenkoira. Paimensukuinen lapinkoira on ennen kaikkea ihmisen koira ja siksi sen paimennusominaisuudet eivät ole ristiriidassa hyvien perhekoiranominaisuuksien kanssa.

Siitosvalinnoissa meidän tulisi kiinnittää huomiota seuraaviin luonteenpiirteisiin ja ominaisuuksiin:

Pihallapysyvyys, joka tarkoittaa koiran luontaista taipumusta pysytellä lähellä ihmistä. Tällaiselle koiralle on kohtuullisen helppo opettaa suuren piha-alueen tai kesäpaikan rajat eikä sillä on pyrkimystä karkailla. Samoin koira seuraa ihmistä luonnossa liikuttaessa.

Yhteistyöhaluisuus eli koira toimii mielellään ihmisen kanssa ja on siksi erittäin oppimiskykyinen.

Kekseliäisyys, älykkyys ja omatoimisuus. Tiedämme, että nämä persoonat tekevät vaikutuksen ja niiden jälkeläisiä kysellään. Näitä ominaisuuksia tarvitaan myös esimerkiksi poropaimennuksessa ja pelastuskoiratoiminnassa.

Ystävällisyys ihmisiä ja kotieläimiä kohtaan. Koira on aktiivisen kiinnostunut paimennettavista eläimistä, mutta ei ole aggressiivinen.

Hyvät lisääntymisominaisuudet. Uros on siitoskykyinen, ja narttu on kohtuullisen helppo saada kantavaksi. Synnytys sujuu normaalisti. Emä hoitaa hyvin pentujaan ja maitoa tulee riittävästi.

Paimensukuisten ulkomuodossa sallitaan laajan vaihtelu, kunhan koiran rakenne ja turkki ovat työkoiralle sopivia. Paimensukuisten lapinkoiran pitäisi olla kestävä ravaaja, joka pärjää maastossa niin lumessa, sateessa kuin helteelläkin. Turkkia ei saa jalostaa liian runsaaksi, mutta alusvillan pitää olla tiheää. Kaikki värit ovat sallittuja.

MUUT MENETELMÄT KANNAN SUOJELEMISEKSI

Geenitutkimus

Nykyaikaisin DNA-tutkimusmenetelmän on mahdollista identifioida yksittäinen koira. Useiden kahden erillisen koirakannan yksilöiden DNA-tunnustustietojen avulla voidaan laskea näiden koirakantojen suhteellinen etäisyys toisistaan. Tällä menetelmällä voidaan selvittää myös lappalaiskoirien eri sukulinjojen eriytyneisyyttä toisistaan. Menetelmän etu verrattuna Kennelliiton rekisteriin kirjattuihin sukulaisuustietoihin on kiistaton. Rekisterin polveutumistiedot ovat rajalliset, lapinkoirilla useimmiten 12-17 sukupolvea, sitä varhaisempi sukulaisuus ei tule esille. Lisäksi rekisteritietoihin sisältyy aina virhemahdollisuuksia, joita ei voi tarkistaa (esim. väärin kirjatut vanhemmat). Yksilön DNA:han perustuva tutkimustieto antaa sen sijaan varmempaa perustietoa polveutumisesta ja kerran tehtynä sitä voidaan pitää myös koirayksilön tunnustustietona.

DNA-tutkimusten avulla voidaan lähitulevaisuudessa selvittää myös koirayksilöiden perinnöllisten sairauksien kantajuutta. Näin saadaan täsmätietoa, jota voidaan käyttää perinnöllisiä sairauksia ennaltaehkäisevään työhön.

Yhteistyö

MTT:n kanssa

PLS toimii hyvässä yhteistyössä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen (MTT) alkuperäiskantojen tutkijoiden kanssa. Olemme saaneet tilaisuuksiimme asiantuntevia luennoitsijoita. Tutkija Juha Kantanen on selvittänyt maatiaiskantojen tutkimusmenetelmiä myös kirjoituksissaan Reviirissä. Paimensukuinen lapinkoira on esiintynyt yhdessä muiden alkuperäisrotujen ja kantojen kanssa erilaisilla messuilla ja MTT:n esitteissä.

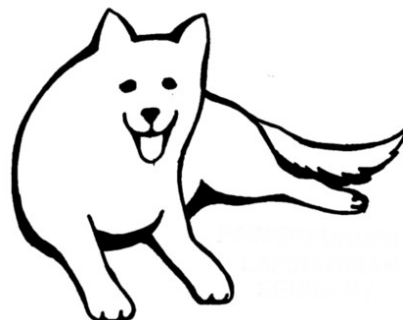
Kaikkien maatiaiskotieläinten suojelu on pitkälti harrastajien ja kotieläinammattilaisten varassa. Ilman maatiaisuutta ja alkuperäisiä suomalaisia rotuja arvostavia sinnikkäitä ihmisiä meillä ei enää olisi länsisuomenkaria, kyyttöä eikä lapinlehmää, ei valkeita, kainuunharmaita ja ruskeita suomenlampaita, ei maatiaiskanoja, ei suomenvuohta eikä suomenhevosen työhevosjalostuslinjaa. Paimensukuinen lapinkoira puolestaan olisi sekoittunut suomenlapinkoiran rekisterin sisällä.

Tällä hetkellä paimensukuisen lapinkoiran kanta on niin suuri ja geneettisesti laaja, että se säilyy luonnollisen lisääntymisen avulla, eikä siten näytä olevan tarvetta sperman- tai alkioidenpakastamiseen.

Tulevaisuudessa olisi toivottavaa päästä yhteistyöhön muiden pohjoismaiden alkupe- räiskantojen tutkijoiden ja maatiaisjärjestöjen kanssa. Nämä yhteydet löytyvät luontevimmin MTT:n kautta.

Lähdeaineistoa:

- ♣ MTT:n kotisivut <http://www.mtt.fi/>
- ♣ KANTANEN, J. 2002. DNA-tutkimukset valottavat koiran evoluutiota. Lapinkoiralehti Reviiri 3/2002: 6-7.
- ♣ KANTANEN, J. 1996. Paimensukuisen lapinkoiran monimuotoisuuden säilyttäminen. Lapinkoiralehti Reviiri 1/1996: 8-9.
- ♣ Finnzymes Diagnostics Home page: <http://diagnostics.finnzymes.fi>

PAIMENSUKUISEN ASEMASTA KENNELMAAILMASSA

PAIMENSUKUISEN IMAGO

Paimensukuisella lapinkoiralla ei ole vielä 20 vuoden ponnistelujenkaan jälkeen virallista asemaa koirakentässä. Sen säilyminen omana kantanaan on PLS:n ja sen toimintaa kannattavien ihmisten ansiota. Ei Kennelliitto eikä rotujärjestö Lappalaiskoirat tai sitä aiemmin edustaneet Pystykorvajärjestö ja Lapinkoirayhdistys ole tehneet yhtään päätöstä, jossa ne asettuisivat tukemaan paimensukuisten säilyttämistä omana ryhmänään. Kielteisiä päätöksiä löytyy kosolti.

Miten sitten on mahdollista, että 80-luvun loppupuolen aallonpohjan jälkeen (noin 50 pentua/vuosi) paimensukuisten pentujen vuosittainen määrä on tasaisesti kasvanut ollen nyt jo noin nelinkertainen (yli 200 pentua / vuosi)?

PLS ja sen jäsenet ovat aktiivisesti tuoneet esiin paimensukuisia lapinkoiria. Järjestö on rohkeasti ottanut kantaa sekoituksiin ei-

paimensukuisten kanssa ja muihin linjan vesittämisaikeisiin. Vahvan imagon luominen on ollut tärkeä osa koiran suojelua. Meidän ei ole tarvinnut marssittaa koiriamme Mannerheimintiellä niin kuin Äkkijyrkän Miina joutui tekemään alkuperäiskarjan puolesta, mutta aktiivinen, positiivinen toiminta, lehtikirjoitukset ja muu julkisuus ovat tehneet paimensukuisesta brändin.

Niin kauan kun suojelu on harrastajien varassa ilman kennelmaailman virallista vahvistusta, matala profiili tyyliin ”samoja lapinkoiriahan nämä kaikki” johtaisi auttamatta paimensukuisten sekoittumiseen suomenlapinkoiran rekisterin sisällä.

RATKAISUMALLIT

Viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana on PLS:n taholta tehty lukuisia aloitteita neuvotteluista ja keskusteluista rotujärjestölle ja suoraan Kennelliitolle. Ne ovat kilpistyneet

PAIMENSUKUISEN ASEMASTA KENNELMAAILMASSA

rotujärjestön kielteiseen kantaan. Kennelliitto ei ole ottanut itsenäistä vastuuta, vaan se on heittänyt aina pallon rotujärjestölle.

Jos lähtisimme tällä hetkellä tavoittelemaan omaa rotua, joutuisimme monen ongelman eteen. Paimensukuiselle lapinkoiralle pitäisi laatia rotumääritelmä, jossa FCI:n sääntöjen mukaan pitää rodun ulkomuoto määritellä tiukin rajoin ja pyrkiä rodussa tähän määritelyyn yhtenäiseen ulkonäköön. Paimensukuinen olisi yksi rotu muiden joukossa, jossa tavoiteltaisiin sertejä ja muotovalion arvoja. Tämä olisi suuri uhka kannan säilymiselle monimuotoisena alkuperäisen pitkäkarvaisen porokoiran maatiaiskantana.

Koiramme syntyhistoriaa kunnioittava ratkaisumalli olisi paimensukuisten lapinkoirien siirtäminen lapinporokoiriksi ja säilyttäminen siellä erillisenä pitkäkarvaisena koirakantana. Osa paimensukuisten kasvattajista on jo kuitenkin mieltänyt koiramme niin pitkään lapinkoiriksi ja jopa tavoitellut suomenlapinkoiran rotumääritelmää, että tämä malli saat- taisi aiheuttaa eripuraa paimensukuisten harrastajien keskuudessa. Suomenlapinkoirakasvattajat todennäköisesti vastustaisivat tätä ratkaisua. Veisihän se merkittävän osan nykyisen rodun geeniaineksestä toiseen rotuun. Lapinporokoirakasvattajien keskuudessa asialla on sekä kannattajia että vastustajia.

Paras ja helpoimmin toteutettava ratkaisu olisi PLS:n ehdottama malli, jonka mukaan paimensukuiset lapinkoirat saisivat rekisterikirjaansa kirjaintunnuksen. Näin paimensukuinen kanta erottuisi selkeästi suomenlapinkoiran rekisterin sisällä. Tämä ratkaisu voitaisiin toteuttaa kivuttomasti tietokoneen ääressä. PLS voisi antaa apuaan asian käytännöllisessä hoidossa eli tarkastaa, että kirjaintunnus tulisi vain ja ainoastaan niille koirille, jotka polveutuvat PLS:n määrittelemistä kanta-koirista. Kirjaintunnus merkittäisiin rekisteriin kasvattajan pyynnöstä. PLS:n jäsenten keskuudessa tämä ratkaisumalli on saanut

viime vuosina laajan kannatuksen. Syksyn 2002 aikana noin 600 ihmistä allekirjoitti Kennelliitolle ja Lappalaiskoirat ry:lle osoitetun vetoomuksen kirjaintunnuksen puolesta.

SEKOITUSPENTUEET

Paimensukuisten määrän ja suosion kasvamisen myötä ei-paimensukuisten kasvattajien kiinnostus koiriimme on lisääntynyt. Sekoituspentujen määrä on tasaisesti kasvanut 90-luvun loppupuolelta lähtien.

Tärkein syy sekoituspentujen tekoon näyttää olevan koko ei-paimensukuisen kantaan levinnyt silmäsairaus PRA. Paimensukuisissa lapinkoirissa ei ole yhtään PRA- tapaista toistaiseksi todettu, vaikka silmiä on tutkittu yli 700 koiralta.

Rotujärjestön suhtautuminen paimensukuihin kasvattajiin on ristiriitainen. Se on syyskokouksessaan 2001 lopettanut yhteistyön PLS:n kanssa. Termi paimensukuinen lapinkoira on jopa kielletty lappalaiskoirien virallisissa julkaisuissa ja Lapinkoira-lehdessä (Lappalaiskoirat ry:n hallituksen päätös vuonna 2001). PLS:aa ja sen kasvattajia syytetään siitä, että he eivät hyväksy sekoituspentueita. Toisaalta juuri tämän ansiosta 20 vuotta erillisenä säilynyttä kantaa hyödynnetään suomenlapinkoiran jalostuksessa. Suomenlapinkoiran kasvattajat tuntuvat luottavan siihen, että tämä geenireservi säilyy edelleenkin heidän käytössään, vaikka he eivät sen olemassaoloa virallisesti tunnustakaan. Päinvastoin, säilyttämisestä innostuneet leimataan hankaliksi.

PLS:n jäsenten ja erityisesti Aila Korhosen vahva ja aktiivinen panos lappalaiskoirien historian tunnetuksi tekemisessä netissä ja lehdissä on saanut aikaan sen, että ei-paimensukuistenkin suomenlapinkoirien kasvattajat haluavat korostaa niitä koiriensa

PAIMENSUKUISEN ASEMASTA KENNELMAAILMASSA

juuria, jotka johtavat paimensukuihin kanta-koiriin. Samalla halutaan vähätellä 70-luvun loppupuolelta lähtien rotuunotettujen koirien merkitystä. Nämä koirat (esim. Kalikkakaula, Fredi, Jeri,) jalostivat suomenlapinkoiraa ravaajatyypisistä paimenkoirasta laukkaajatyypiseksi pystykorvaksi. Ne otettiin rotuun siihen aikaan tavoitteena pidetyn ulkomuodon perusteella. Polveutumistiedot ja käyttöominaisuudet olivat vähintäänkin epäselvät.

Monen suomenlapinkoirakasvattajan ihanteena on nykyään alkuaikojen paimensukuiset, Peski-kennelin valiot. Siksi ei-paimensukuinen kanta on ulkomuodollisesti taas lähentynyt paimensukuisia.

Tänä päivänä suomenlapinkoira on kymmenen suosituimman rodun joukossa. Nämä taustoiltaan tuntemattomat, rotuunotetut koirat ovat rekisterikirjoissa kaukana takana-päin. Niiden vaikutusta kantaan ei voi kuitenkaan kiistää. Onhan esimerkiksi Kalikkakaula levinnyt koko kantaan, ja sen osuus Veikko Liljan tekemän kantakoiralaskelman mukaan on 18 % vielä tämän päivän koirissa. Ei-paimensukuisen kannan ulkomuoto on saatu yhtenäiseksi ja nykykoirat ovat keskenään sukua eli ne muodostavat selkeän rodun. Rotu on suosittu seura- ja harrastuskoira, joka on saanut kansainvälistä arvostusta.

KAKSI KANTAA SUOMENLAPINKOIRASSA ON RIKKAUS

Molemmat suomenlapinkoiran kannat ovat tulleet suosituiksi omilla ansioillaan. Ne eivät kilpaile keskenään, vaan täydentävät toisiaan. Näin hyvinkin erilaiset koiraharrastajat löytävät mieleisensä suomenlapinkoiran. Siksi pitkäaikainen kiista ja siihen tuhlautuva energia voitaisiin vapauttaa antamalla paimensukuiselle lapinkoiralle tunnustettu aseman suomenlapinkoirarekisterin sisällä kirjaintunnuksen avulla.

Väite, että eri linjojen säilyttäminen kaventaisi suomenlapinkoiran perimää, on epätieteellinen. Jos meillä on kaksi erillistä kantaa, jossa pyritään säilyttämään geeniaines mahdollisimman laajana, se on pitkällä aikavälillä varmempi ja turvallisempi tapa koko rodun kannalta. Jos Lappalaiskoirat ja Kennelliitto takaavat paimensukuisen lapinkoiran säilymistä, PLS on halukas yhteistyöhön rotujärjestön kanssa, jos he perustellusta syystä haluavat käyttää paimensukuisia lapinkoiria lapinporokoirien tai suomenlapinkoirien kasvatuksessa. Maatiaiskannan yksi tärkeä tehtävä on toimia geenipankkina.

KAIKKI SUOMALAISET RODUT ON JALOSTETTU MAATIAISKANNOISTA

Ei-paimensukuisen lapinkoiran kasvatusta on aina ollut perinteistä ulkomuotojalostusta niin kuin muissakin kennelroduissa. Rotumääritelmän perustuva koiranjalostus tähtää yhtenäiseen kantaan. Näin on maailmalla luotu satoja eri rotuja. Alkujaan kaikissa on lähdetty liikkeelle maatiaiskannoista tai toisista roduista.

Paimensukuisen lapinkoiran kantakoirat ovat pitkäkarvaisen porokoiran maatiaiskannan rippeitä, joita 70-luvulla oli vielä Lapista löydettävissä. Kantakoirien taustat ja historia on selvitetty mahdollisimman tarkkaan, eikä kantaan ole tuotu sen jälkeen muuta kuin neljä myöhemmin suomenlapinkoirarotuun otettua koiraa, jotka täyttävät paimensukuisille asetetut kriteerit. Tämä kanta säästyi tyypilliseltä 80- ja 90-lukujen ulkomuotojalostukselta, josta kennelväkeä nyt maailmanlaajuisesti kritisoidaan. Paimensukuisen lapinkoiran kanta edustaa vaihtoehtoisia koirankasvatusta, jossa annetaan suuri arvo koiran alkuperälle.

≤

PAIMENSUKUISEN HISTORIASTA

Pitkäkarvaisesta porokoirasta paimensukuiseksi lapinkoiraksi

PITKÄKARVAINEN POROKOIRA

Porokoiran tarina alkaa vuosisatojen takaa. Kun saamelaisten poronhoito kehittyi suurporotaloudeksi, tarvittiin koiraa avuksi pitämään tokkaa kasassa ja siirtämään sitä paikasta toiseen. Parhaat porokoirat olivat arvostettuja apulaisia. Työ oli yhtä säälimättömän rankkaa sekä miehille että koirille. Siinä kehittyi vahva side koiran ja isännän välille. Käyttö ja ympäristö jalostivat ainutlaatuisen koirakan-
nan: paimenkoiran, joka pärjää jäätävässä tunturituudessa kovilla hangilla, upottavassa lumessa ja pahimpaan räkkäaikaan kesällä. Koiran luonteessa piti olla yhteistyöhalua, sinnikkyyttä, yhtä aikaa nöyryyttä ja kovuutta.

Tuhansien porojen tokkia käsiteltäessä koiran piti pystyä myös itsenäisiin ratkaisuihin.

FL Aila Korhonen painotti, että ennen vuotta 1959 oli vain yksi porokoiria. Se oli maatiaiskoira ja siten ulkomuodoltaan vaihteleva. Kannassa esiintyi erittäin runsaasti pitkää karvaa, riippuvia korvanpäitä, pitkää runkoa, joka sai koirat näyttämään ”matalilta”, ja alhaalla kannettua suoraa häntää.

Esimerkiksi V.I. Mikkonen kuvailee näitä samoja piirteitä kirjoituksessaan Koirammelehdessä vuodelta 1937. On löydetty

PAIMENSUKUISEN HISTORIASTA

runsaasti piirroksia ja valokuvia sekä museoviraston että saamelaismuseo Siidan arkistoista, jotka tukevat näitä näkemyksiä. Siidassa Inarissa on paljon mielenkiintoisia vanhoja kuvia yleisön nähtävillä.

Sota ja sodan jälkeen riehunut penikkatauti hävittivät paljon alkuperäistä maatiaisporokoirakantaa Suomen Lapissa. Koska siihen aikaan koira oli vielä välttämätön apulainen porohoitotyössä, haettiin hyviä koiria kauaskin Norjan ja Ruotsin puolelta. Koirakanta levisi myös avioliittojen ja muuttajien mukana.

LAPINPOROKOIRISTA LAPINKOIRIIN, ROTUEROTTELUA KARVAN PITUUDEN PERUSTEELLA

Vuonna 1959 ”löydettiin” Elli ja Matti Jompasen kasvattama, sisäsiitetty menesjärveläinen koirasuku. Kennel-Liiton katsastajat ihastuivat Jomppasen koirien yhtenäisyyteen. Kannassa oli myös pitkäkarvaisia, mutta ne sivuutettiin. Lyhytkarvaisia yksilöitä löydettiin muualtakin Lapista. Virheellisesti kuviteltiin niiden edustavan erillistä lyhytkarvaista rotua, vaikka todellisuudessa porokoirissa oli sekä lyhyt- että pitkäkarvaisia, jopa samassa pentueessa.

Vuonna 1967 menesjärveläiselle avattiin oma rekisteri ja rodulle annettiin nimeksi lapinporokoiria. Lapinporokoirapentueisiin syntyi myös pitkäkarvaisia koiria - onhan pitkäkarvaisuus resessiivisesti periytyvä ominaisuus. Tällainen oli esimerkiksi Aila Korhosen Velho Huli, jonka isä oli Menes-Lappi ja emäkin menesjärveläistä sukua. Se esiteltiin Kennelliiton edustajille. Pian tämän jälkeen lapinkoirien rekisteri avattiin. Rekisteriin siirrettiin ensin Y-rekisterin pitkäkarvaisia lapinporokoiria ja sitten suoraan Lapista pitkäkarvaisia porokoirataustaisia koiria.

Inarilaissukuinen Velho Huli astui raattamalaisen kiiluvasilmäisen Ceepun 1973. Siitä syntyi etelän ensimmäinen pohjoista kantaa oleva lapinkoirapentue. Peski Ceepunhutsi, Ceepunhorti, Ceepunhaipa, Ceepunholti ja

Ceepunhabbo olivat hämmästyttävän yhtenäisiä tyypiltään. Aikanaan kaikki saavuttivat muotovalion arvon. Ne olivat mallina 70-luvun lapinkoirille ja ovat edelleenkin paimensukuisille lapinkoirille. Tästä pentueesta alkoi Peski-kennelin menestys.

LAPINKOIRAN TYYPPI MUUTTUU UUSIEN ROTUUNOTTOJEN AVULLA

Lapinporokoirien ja lapinkoirien silloisen rotujärjestön, Suomen Pystykorvajärjestön johdossa sekä tunnettujen ulkomuototuomareiden ja vaikuttajien keskuudessa haluttiin tehdä selvempi ero lapinkoiran ja lapinporokoiran välille.

Tästä alkoi näkyä merkkejä 70-luvun lopulla. Näyttelyissä alettiin suosia lyhytrunkoisempia, suurempijalkaisia ja kippurahäntäisiä koiria. Koirilta vaadittiin pystykorvamaista terhakkuutta. Esimerkkinä vanhasta, alkupe- räisestä tyypistä näytettiin Lahden ulkomuototuomareiden kokouksessa nenetsilaikan kuvaa venäläisestä kirjasta vuodelta 1960.

Rotukirja oli edelleen avoin, ja rotuun otettiin koiria, jotka toivat ulkonäköön haluttua komeutta. Näiden koirien taustoiksi merkittiin tuntematon eikä taustoja selvitetty, vaan rotuunotot tapahtuivat ulkonäön perusteella. Rotuunotossa suosittiin selvästi lyhytrunkoisempia, runsasturkkisia koiria, joiden häntä kiertyi tiukasti selälle. Tietysti kantaan jäi myös paljon 70-luvulla rotuunotettuja koiria ja Peski-kennelin kasvatteja, mutta ulkomuodossa pyrittiin selvästi erityyppiseen koiraan. Näinhän oli tehtävä, jos halusi menestyä näyttelyissä.

PAIMENSUKUISEN HISTORIASTA

PAIMENSUKUIINEN LAPINKOIRA

Osa kasvattajista ja koiraharrastajista ei kuitenkaan hyväksynyt rodun ulkomuodon kehittämistä pystykorvamaisempaan suuntaan. He perustivat vuonna 1981 Paimensukuisen Lapinkoiran Seura ry:n (PLS), jonka tehtävänä on säilyttää tarkoin määritellyistä ja tutkituista kantakoirista polveutuvat koirat omana puhtaana linjanaan suomenlapinkoirarekisterin sisällä. He halusivat säilyttää poropaimenukseen käytetystä luonnonkannasta polveutuvat suvut ja jatkoivat 70-luvun pohjoista kantaa olevien lapinkoirien kasvatusta. Koirien taustat tiedettiin, ja näistä kantakoiriksi hyväksyttiin yli 40 koiraa. Käytännössä paimensukuinen linja jatkui 24:stä kantakoirasta. Myöhemmin 1990-luvulla seura on hyväksynyt kantakoiriksi neljä rotuunotettua suomenlapinkoiraa.

Ulkomuodossa pyritään paimenkoiramaisuuteen: pitkä runko, voimakkaat kulmaukset, viistot etukämmenet, matala-asentoinen häntä. Kaikki kannassa esiintyvät värit, kannukset, ja taittokorvat sallitaan ja säilytetään. Paimensukuinen lapinkoira on ulkomuodoltaan monimuotoinen. Sen kasvatuksessa pidetään tärkeänä luonnetta ja polveutumista nimenomaan paimensukuisten kantakoirista.

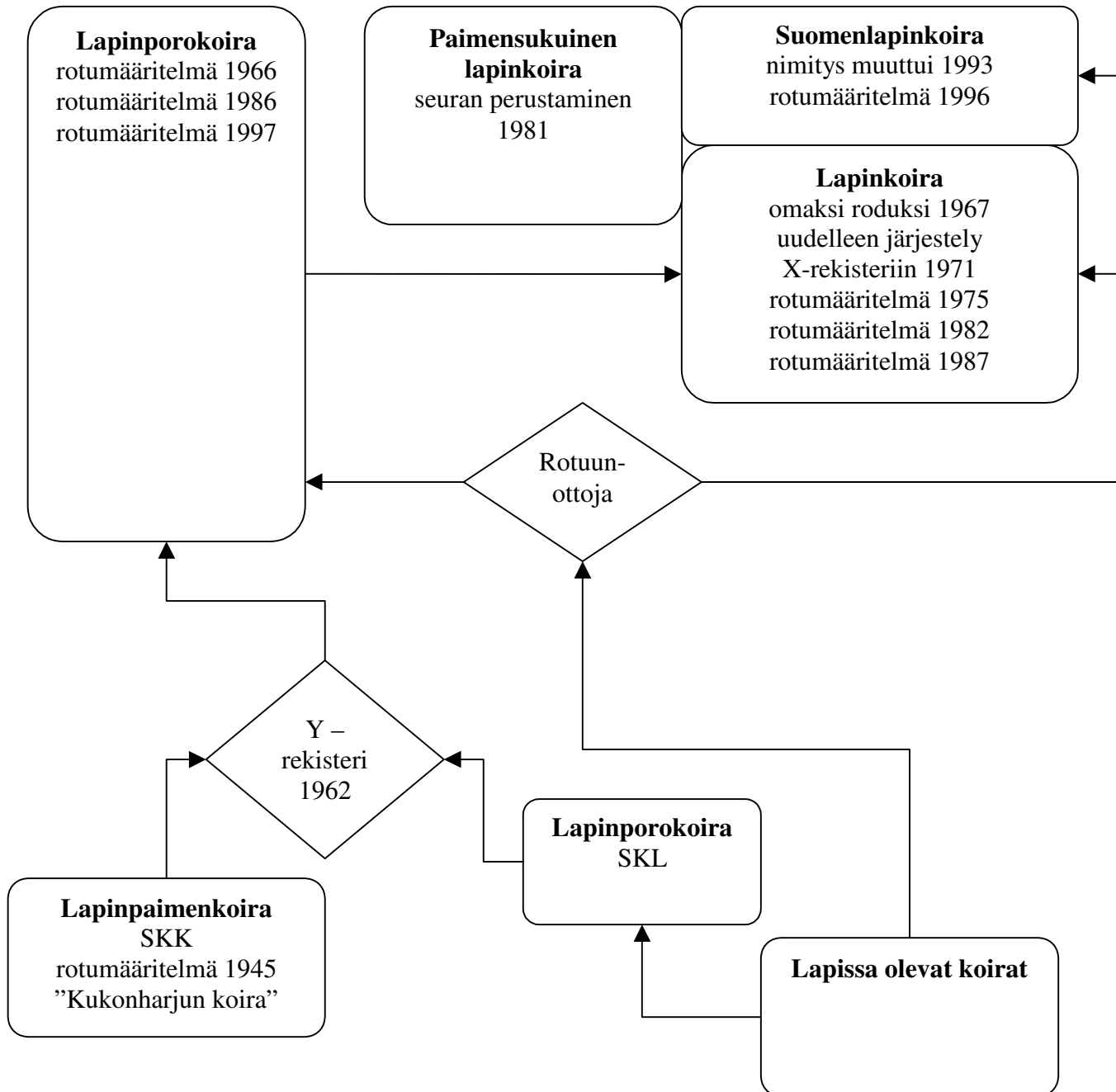
Lähdeluettelo:

- Suomen Pystykorvajärjestö ry 30 v, Pohjois-Karjalan Kirjapaino 1968
- PLS ry: Paimensukuisen Lapinkoiran Seuran 10-vuotisjuhlakirja, Uudenkaupungin kirjapaino 1991
- Lasse Tuominen: Poromiehen koira, Suomen Pystykorvajärjestö ry
- Antero Hakala: Suomen porokoirista, erityispainos Pystykorvasta 1/82
- Aila Korhonen: Lapin paimenkoirien alkuperästä osa 1, Koiramme-lehti 4/68, Lapinkoirien alkuperästä osa 2, Koiramme-lehti 4/68
- Aila Korhonen: Maatiaiskoirista ja niiden säilyttämisestä, Reviiri4/99
- Aila Korhonen: Tarvitseeko paimensukuinen ulkomuotojalostusta, Reviiri3/00
- Aila Korhonen ja Marri Vainio: Tutkimus porojen paimennuksessa käytettyjen koirien määrästä, käyttöarvosta, ikäjakaumasta ja suvusta Käsivarren, Näkkälän ja Kittilän Kyrön paliskunnissa kesällä 1974, Poromies-lehti 4/75
- Aila Korhonen ja Marri Ifström: Porokoiratutkimus, Tilastotietoja vuoden 1984 loppuun mennessä (moniste)
- Olli Korhonen: On ryhdytty luomaan uutta koirarotua, Koiramme-lehti 2/62
- Kirsti Lilja: Poropaimenen ominaisuudet yhä säilytettävissä, Koiramme 3/01
- V.I. Mikkonen: Lapin pystykorva eli porokoiria, Suomen Kennel-liiton julkaisu - nro 3/36
- T. Mäki: Porokoirista ja niiden käytöstä Suomen Kennelliiton julkaisu nro 12/1947

PAIMENSUKUISEN HISTORIASTA

Suomalaisten lappalaiskoiren historiaa kaaviokuvana

(V-MS)

PAIMENSUKUISEN LAPINKOIRAN SEURA RY

<http://www.paimensukuinen.net>

pls@sci.fi

050-323 3809